

RÅDET FOR
SOCIALT
UDSATTE

FORANDRINGSKRAFT

Fire forudsætninger
for social forandring

Udarbejdet af
Rådet for Socialt Udsatte

FORANDRINGSKRAFT

Fire forudsætninger for social forandring

November 2021

Forandringskraft trykt udgave ISBN: 978-87-93698-18-5
Forandringskraft elektronisk udgave ISBN: 978-87-93698-19-2

“Når man er socialt udsat, bliver man hurtigt set på som et samfundsproblem. Men hvad er problemet egentlig?”

Josefine, studerende

INDHOLD

- S. 3** **Forord:** Vi har brug for forandringskraft
- S. 6** **Sammenfatning:** Fire forudsætninger for social forandring
- S. 13** **FORUDSÆTNING 01:** Fra intention til beslutning: Vi har brug for at træffe beslutninger om social forandring på samfundsniveau
- S. 19** **FORUDSÆTNING 02:** Fra lindring til forandring: Vi har brug for en forståelse af udsathed, der muliggør social forandring
- S. 29** **FORUDSÆTNING 03:** Fra systemets ydelser til menneskers liv: Vi har brug for en hjælp, der rammer behovet
- S. 38** **FORUDSÆTNING 04:** Fra inddragelse til deltagelse: Vi har brug for, at alle oplever, at de har selv- og medbestemmelse

Forord:

VI HAR BRUG FOR FORANDRINGSKRAFT

Velfærdssamfundet giver langt de fleste af os mulighed for at leve et liv, hvor vi kan forfølge vores ønsker og drømme. Hvor vi oplever både selv- og medbestemmelse på vores eget liv og det samfund, vi lever i. Bliver vi syge, mister jobbet eller kommer ud for en ulykke, kan vi som regel få den hjælp og støtte, vi har brug for. På den måde findes der et betydeligt positivt mørketal i vores velfærdssamfund i form af menneskeskæbner, der ender langt bedre, end de kunne være endt.

Samtidig hører vi dagligt om mennesker, hvor vores samfund arbejder mere mod end med dem. Som farer vild i systemet. Ikke kan få en bolig. Aldrig får den behandling, de har brug for og ret til. Som bliver holdt fast i håbløse handleplaner. Eller som må gøre sig dårligere, end de er for at kunne leve op til kriterierne for at få hjælp. Mennesker der hverken oplever, at de har indflydelse på deres eget liv, de sammenhænge de indgår i eller på samfundet omkring dem.

I Rådet for Socialt Udsatte ser vi det som vores opgave at bidrage til at skabe et samfund, der tør lade sig måle på, hvordan de mest udsatte af os behandles. Et samfund hvor det ikke er forældre, bopæl eller journal, der er afgørende for den enkel-

tes mulighed for at leve sit liv og deltage i samfundet som aktive medborgere. Et samfund hvor færre bliver ramt af udsathed, og flere er en del af fællesskabet. Og et samfund hvor social forandring er en mulighed for den enkelte og en fælles målsætning for os som samfund.

Det seneste år har vi i Rådet for Socialt Udsatte undersøgt, tænkt over og talt med mange gode folk om, hvordan vi skaber bedre muligheder for det, vi kalder social forandring: At mennesker reelt kan undgå at blive skubbet ud i udsathed – og at mennesker med den rette hjælp og opbakning kan flytte sig ud af udsathed, hvis de ender der.

Anledningen er, at Rådet har fået til opdrag at udarbejde et oplæg til et nyt kommissorium for det kommende Råd, der skal gælde fra 2022. Kommissoriet skal pege på, hvilken retning et nyt Råd skal bevæge sig i, og hvilke problemstillinger Rådet særligt bør kaste sig over.

Vores afsæt og motivation har været, at velfærdsstaten i dag for ofte ikke lever op til sit mest fundamentale løfte: At vi griber dem, der falder. At vi hjælper dem, der har behov for hjælp. Og at vi giver mulighed

for at flytte os og drømme nye drømme.

Der bliver brugt utroligt meget tid og mange ressourcer på at prøve at løse sociale problemer, men vi kæmper fortsat med, at social forandring sker for sjældent. Og det sker for ofte, at vi symptombehandler frem for at forebygge og gøre noget ved årsagerne bag de sociale problemer i Danmark.

Vi tror, at vi kan gøre det meget bedre. Både for de mennesker der lever i socialt udsathed – og dem der er i risiko for det. Men hvordan?

Hvis svarene var simple, var der ikke et behov for et Råd. Hvis løsningerne lå lige for, ville opgaverne for Rådet fremadrettet give sig selv. Men svarene er langt fra simple. Vi ved, at der sker mange gode ting rundt omkring. Og vi ved, at de gode intentioner er der. Men vi ved også, at det kan være hamrende svært at komme fra hensigt til handling.

Vores budskab er, at løsningen ligger netop i dette overordnede skifte. Fra de mange gode hensigter til reel, fælles forandringskraft. Nogle af os, der har bevæget os på feltet i mange år, har deltaget i utallige visions-, missions- udviklings-, strategi- og implementeringsprocesser. Uden at vi har set de forandringer, vi blev lovet og lovede os selv. Det kan man blive både træt, frustreret og indigneret over. Men man kan også blive stædig og få fornemmelsen af, at vi rent faktisk burde kunne lykkes bedre.

Hvis vi for alvor skal bryde med nogle af de udfordringer, vi har talt om i rigtig mange år, er der behov for forandringskraft, der gør gode intentioner til reelle forandringer. Det kræver ny viden, nye handlinger og nye partnerskaber, men mest af alt kræver det beslutningskraft. At vi sammen beslutter, at vi kan gøre det bedre. At vi vil gøre det bedre. Og at vi forpligter hinanden på, at vi for alvor tager livet med de diskussioner, der har præget og udfordret området i mange år. Det skal et nyt Råd bidrage til.

Dette oplæg er bygget op om fire forudsætninger for social forandring. De er valgt, fordi det er diskussioner og problemstillinger, der dukker op igen og igen. De er langt fra nye og kan nærmest synes banale, men vi tror, at det er helt afgørende for at skabe reel forandringskraft på social- og udsatteområdet, at vi netop gør noget ved de grundlæggende forudsæt-

ninger, der gang på gang spænder ben. At vi en gang for alle beslutter og forpligtiger os til at gøre noget ved dem.

Rådet for Socialt Udsattes arbejde skal tage afsæt i samfundsudviklingen og de behov, der er på området, og derfor er det afgørende for os at invitere andre med i overvejelserne og formuleringen af svarene på, hvad der skal til for at skabe forandring på det sociale område. Vi har derfor det seneste år gennemført et væld af analyser, interviews, workshops, konferencer og øvrige aktiviteter. Tak til alle jer, der har sat ord på jeres liv, ideer og tanker. I har gjort os mere nysgerrige, mere stædige og mere optimistiske.

God læselyst.

Vibe Klarup, Formand for Rådet for Socialt Udsatte, direktør i Hjem til Alle Alliancen

David Adrian Pedersen, Næstformand for Rådet for Socialt Udsatte, formand for De Anbragtes Vilkår

Christina Strauss, formand for SAND – de hjemløses landsorganisation

Cliff Kaltoft, sekretariatschef for Landsforeningen af VæreSteder (LVS)

Heinz Wolf, chefkonsulent og leder af varmestue i Kirkens Korshær

Kira West, forstander for Reden København og formand for Region Hovedstadens udsatteråd

Kristian Würtz, rådmand for Sociale Forhold og Beskæftigelse i Aarhus Kommune

Majbrit Berlau, næstformand i Fagbevægelsens Hovedorganisation (FH)

Nina Brúnés, faglig konsulent for Region Hovedstadens socialsygeplejerskeordning

HVEM TALER VI OM, NÅR VI TALER OM SOCIAL UDSATHED?

Mennesker i socialt udsathed er ikke en homogen gruppe. Og mange mennesker bevæger sig ind og ud af udsathed. Der er ingen fast definition af, hvad det vil sige at være socialt udsat. Almindeligvis taler man om mennesker, der har flere sammensatte sociale problemer. Det kan være problemer med rusmidler, arbejdsløshed eller psykiske lidelser, men fysisk sygdom og mangel på socialt netværk kan også gøre, at mennesker bliver socialt udsatte.

At der ikke er nogen fast definition på social udsathed, betyder også, at der ikke er en entydig måde at opgøre det på. Nedenfor er fire forskellige veje til at indkredse, hvor mange mennesker der kan siges at være i socialt udsathed. Spændet i antallet er stort: Fra 100.000 personer, hvis man kun ser på personer, der modtager sociale ydelser for komplekse sociale problemer til over 500.000, hvis man beder folk selv vurdere, om de er socialt udsatte

Kilder: Vives Fællesskabsmåling 2017.
Vives registerbaserede undersøgelse 2018.
<https://fagbladet3f.dk/artikel/over-halvdelen-har-anden-etnisk-baggrund>.
Baseret på: <https://www.ft.dk/samling/20181/almdele/bru/spm/219/svar/1557070/2017182.pdf>.
https://www.udsatte.dk/dyn/resources/Publication/file/2/92/1519983063/holdningsundersogelse_danskernes-holdninger-til-socialt-udsatte-2017.pdf

TILGANG 01: VIVES FÆLLESSKABSMÅLING 2017

4%

af befolkningen (ca. 230.000 personer)

Definerer socialt udsathed ud fra graden og kompleksiteten af problemer med helbred, psykisk helbred, økonomi, oplevelsen af at være en del af et fællesskab og adgang til hjælp.

TILGANG 02: REGISTERBASEREDE UNDERSØGELSE

7%

af befolkningen (ca. 282.000 personer)

er omfattet af et forhold såsom hjemløshed, stof- eller alkoholbrug eller svær eller moderat psykisk lidelse. Af disse udgør 1,5-2 % gruppen med komplekse sociale problemer (ca. 70-100.000 personer)

TILGANG 03: RAMT AF FATTIGDOM

Ifølge AE-Rådets seneste opgørelse fra 2020 er der tale om

250.000 personer,

heraf ca. 60.000 børn. Ud fra den definition er der tale om 190.000 voksne, som er socialt udsatte. at 56% af de fattige børn herhjemme har anden etnisk baggrund end dansk, svarende til godt 36.000 børn

TILGANG 04: EPINION HVOR MAN SPØRGER FOLK, OM DE OPFATTER SIG SELV SOM SOCIALT UDSATTE

Epinion har for Rådet for Socialt Udsatte i 2013, 2015 og 2017 gennemført målinger af befolkningens holdninger til en række spørgsmål i relation til socialt udsatte. I den seneste måling svarer

10%

(svarende til ca. 580.000 personer) at de er socialt udsatte. I de foregående undersøgelser var andelen 6%.

“Hvis man skal ændre udsatteområdet, bliver man nødt til at investere i mennesker.”

Jonas, studerende

Sammenfatning:

FIRE FORUDSÆTNINGER FOR SOCIAL FORANDRING

Der sker og er sket mange positive ting på social- og udsatteområdet de seneste år. Der er dygtige og engagerede kræfter på tværs af fagligheder og sektorer, der hver dag arbejder for mennesker i og på kanten af udsathed. Der er indgået politiske aftaler, der har løftet området. Der er gode og inspirerende lokale eksempler. Der er solstrålehistorier. Og der er lange seje træk, der endelig lykkes.

Men når vi kigger på tallene, rykker vi os grundlæggende for lidt. Og på nogle områder går det endda den forkerte vej:

- **Den seneste hjemløsetælling** i 2019 viste, at der var over 6.000 hjemløse, hvilket er knap 30 procent højere end i 2009¹.
- **Antallet af fattige** er mere end fordoblet siden årtusindskiftet. Den seneste opgørelse fra Danmarks Statistik viser, at der nu er knap 250.000, der lever i relativ fattigdom².
- **Antallet af registrerede narkotikarelaterede dødsfald** har de senere år ligget stabilt mellem 256 og 279 dødsfald om året med et lille fald

fra 2019 til 2020³. Det placerer Danmark blandt de lande i Europa med højeste andele narkotikarelaterede dødsfald⁴.

- **Den Nationale Sundhedsprofil** fra 2017 viser, at andelen af unge 16-24-årige, der vurderer, at de har et dårligt mentalt helbred er steget fra 12 procent i 2010 til 18,3 procent i 2017⁵.
- **Ifølge Rockwool Fonden** står lidt over fire pct. af unge mellem 18-24 uden for arbejdsmarkedet og uddannelse i mere end to år. Andelen har været stort set konstant de sidste 20 år⁶.
- **Socialt udsatte dør i gennemsnit 19 år tidligere end andre.** Kun 54 pct. af socialt udsatte vurderer selv at have et godt helbred mod 85 pct. af befolkningen som helhed. 42 pct. af socialt udsatte voksne har mindre end 20 tænder tilbage, mens tallet kun er fire pct. i hele befolkningen. Og 63 pct. af socialt udsatte kæmper med langvarige sygdomme mod 34 pct. af hele befolkningen. Over en tiårig periode er situationen stort set uændret⁷.

Det er blot et udpluk af tal og tendenser, der viser, at både status og udvikling på det sociale område er menneskeligt uholdbart. Men også samfundsmæssigt står vi med en udfordring. Alt efter hvordan gruppen defineres, og hvilke ydelser der medtages, bruger vi mellem 7,8 og 41 mia. kr. i nettoudgifter på at hjælpe socialt udsatte mennesker⁸.

Vi har brug for at genbekræfte den sociale kontrakt

Sammen har vi bygget et velfærdssamfund baseret på en stærk samfundskontrakt på tværs af befolkningsgrupper og på tværs af generationer. En kontrakt der bygger på, at socialpolitik vedrører og har betydning for os alle.

Men samfundskontrakten er under pres. I en række vestlige lande ser vi massive sociale udfordringer, og de gule veste er blevet et meget synligt og konkret billede på, at et voksende antal borgere ikke oplever, at staten er til for dem. I Danmark ser vi en stigende geografisk og økonomisk opdeling, hvor vi måske nok er et lille land, men hvor der kan være meget langt fra by til land, ufaglært til akademiker og rig til fattig. Samtidig er der et voksende antal borgere, der ikke forventer, at deres børn vil opleve større velstand end dem selv. Det giver sprækker i velfærden, udfordrer sammenhængene på tværs og får den sociale kontrakt til at knage.

Samtidig står vi de kommende år over for meget store politiske beslutninger og samfundsmæssige forandringer. Vi skal finde os selv efter coronakrisens både økonomiske og menneskelige chok. Vi skal udvikle og indgå omfattende grønne aftaler, som skal gøre os til et bæredygtigt samfund. Og vi skal svare på, hvad det egentlig er, digitaliseringen gør ved os og for os. For bare at nævne nogle eksempler.

Hvis vi skal levere store og robuste beslutninger, skal vi kunne samles på tværs af generationer og på tværs af befolkningsgrupper. Samfundskontrakten skal sikre, at vi ikke knækker over, men i stedet finder en vej, hvor ingen grupper tabes undervejs.

Vi har brug for at forandre det sociale område

Ingen kan løse komplekse, sociale samfundsmæssige problemer alene. Hverken borgerne selv, medarbejdere, ledere, politikere, fagområder eller sektorer. Så havde vi løst dem tidligere. De problemer, vi kæmper med i dag, er i vidt omfang de samme, som vi har kæmpet med i en årrække. Strukturelle eksklusionsmekanismer. Stigmatisering. Hjælp, der kommer for sent. Siloopdelte løsninger. Og manglende samarbejde på tværs. Vi kender problemerne, og vi har prøvet meget for at løse dem, men det forbliver i for høj grad nålestik og enkeltstående projekter.

Hvorfor det er sådan, er et godt spørgsmål. Men måske fordi det er svært? Fordi det er dilemmafyldt? Fordi vi svarer på komplekse problemer med for simple svar? Eller fordi vi mangler at beslutte os for reelt at gøre noget?

På en måde er det både ualmindeligt svært og komplekst – og samtidig nærmest provokerende simpelt. Debatoplægget her handler om begge dele. Det handler om kompleksiteten i at forstå og svare rigtigt på udsathed og om det svære i at få systemer, fagligheder og forskellige perspektiver til at arbejde godt sammen. Men det handler også om det helt simple – om behovet for at flytte tålegrænsen på det sociale område på niveau med de øvrige velfærdsområder.

Hvis et barn brækker armen, går behandlingen automatisk og gnidningsfrit i gang. Hvis et barn udsættes for omsorgssvigt i familien, er processen langtfra så simpel. Hvis en kvinde har symptomer på kræft, har vi som samfund besluttet, at hun automatisk kommer ind en højtspecialise-

1. VIVE (2019). Hjemløshed i Danmark 2019.
2. <https://cepos.dk/abcepos-artikler/0127-udvikling-i-antallet-af-relativt-fattige-2000-2018/>
3. Sundhedsstyrelsen (2021). 'Narkotikarelaterede dødsfald 2020'
4. Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotikamisbrug. 2019. Europæisk narkotikarapport. Figur 3.17, s. 81
5. Jensen, H. A. R., Davidsen, M., Ekholm, O., & Christensen, A. I. (2018). Danskernes sundhed-Den nationale sundhedsprofil 2017.
6. Signe Hald Andersen m.fl. (2019). Hvad ved vi om udsatte unge 2: https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2019/09/Bog_Hvad-ved-om-udsatte-unge-2.pdf
7. Strøbæk, L., Davidsen, M., & Pedersen, P. V. (2017). Socialt udsattes dødelighed og brug af sundhedsvæsenet: Registeropfølgning 2007-2015..
8. VIVE (2018). Socialt Udsatte borgeres brug af velfærdssystemet: <https://www.vive.dk/media/6999/1717876>

ret kræftpakkeplan med krav om overholdelse af strenge tidsfrister. Hvis en kvinde viser symptomer på social udsathed, kan hun vente længe på den rette hjælp og risikerer, at behandlingen aldrig når til knuden, men kun omhandler symptomerne. Når vi taler om grøn omstilling, bruger vi milliarder af kroner på forskning og udvikling. Når vi taler social omstilling, kæmper vi stadig om resterne af satspuljen. Når vi bygger nye energi-øer, er der tale om ufatteligt komplekse processer med et utal af fagligheder involveret, men hvor tingene gøres i en nøje bestemt rækkefølge ud fra kravsspecifikationer til kvaliteten af både projektering og udførsel. Når vi taler helhedsorienterede indsats og én plan på det sociale område, kæmper vi fortsat med forskellige regelsæt, økonomiske kasser og proceskrav fra forskellige sektorområder, der langt fra altid peger i samme retning.

Tænk, hvis vi, før vi kunne blive behandlet for kræft, skulle have et job eller ændre vores spisevaner. Tænk, hvis vi i de store byggeprojekter insisterede på, at vandet skulle hældes i svømmebassinet, før fundamentet var bygget. Det ville vi aldrig acceptere.

Tænk, hvis vi stillede de samme krav til kvaliteten på det sociale område, som vi gør på andre områder. Tænk, hvis vi kunne ændre ambitionerne og tålegrænsen på det sociale område, så de lå på samme niveau som brækkede arme, kræft og energi-øer.

Et oplæg, der samler diskussionerne

Fra forsommeren 2020 og et år frem har Rådet for Socialt Udsatte arbejdet på at udvikle anbefalinger til det kommende Råd, der nyudpeges fra januar 2022. For at afspejle og bygge på mere end rådsmedlemmernes tanker og erfaringer har der som led i arbejdet været bred deltagelse fra borgere, praktikere, politikere, forskere og interesseorganisationer.

Dette oplæg ser på tværs af det sidste års arbejde og involveringsproces. Men det ser også på tværs

af de sidste mange års socialpolitiske diskussioner. Oplægget er et bud på at samle de diskussioner og problemstillinger, der bliver ved med at forfølge arbejdet på området. Og et bud på hvad der skal til, hvis vi vil rykke ved dem.

Vores diagnose er følgende: Vi mangler ikke vilje, vi mangler forandringskraft. Vi mangler ikke nye projekter, vi mangler handlekraft. Vi mangler ikke gode intentioner, vi mangler beslutningskraft. Vi mangler ikke ideer, vi mangler implementeringskraft.

Der er brug for fælles forandringskraft

Debatoplægget har titlen *Forandringskraft* for at sætte fokus på, at behovet, som vi læser det, er at beslutte os for at skabe reelle forandringer på det sociale område.

Har vi brug for mere viden – ja, men en ny type viden. Har vi brug for mere handling – ja, men ikke flere enkeltstående projekter eller simple løsninger. Har vi brug for flere visioner og ideer – ja, men nogle der kommer fra papir til praksis og fører til reelle forandringer.

Oplægget er målrettet beslutningstagere. Både de politisk valgte og alle andre, der påvirker retningen på udsatte-, social- og velfærdspolitikken i Danmark. Vi har en fælles opgave. Vi skal skabe den forandringskraft, der skaber det næste løft af socialpolitikken. Derfor bruger vi ”vi-formen” i oplægget. Vi’et er med andre ord os alle sammen – og ikke mindst de af os, der har en magt og position, der giver os mulighed for at påvirke det, der påvirker dem, der er mest sårbare og udsatte i vores samfund

Debatoplægget indeholder fire forudsætninger, der er et livtag med fire kendte problemstillinger, som vi bliver nødt til at genbesøge, fordi borgere, forskere, praktikere og andre eksperter peger på dem som væsentlige, og fordi vi ikke for alvor kan lykkes med at skabe social forandring, hvis vi ikke får gjort noget ved dem:

For hver forudsætning ser vi både på problemstillingen og den kompleksitet, som gør, at det er noget, vi ikke bare lige løser. Derudover kommer vi med et bud på, hvad der skal til for at skabe forandringskraft, og som et nyt Råd derfor bør undersøge og dyrke nærmere.

Det begynder og slutter med deltagelse

Et helt afgørende udgangspunkt for debatoplægget har været, at der er for mange socialt udsatte mennesker der hverken oplever, at de har indflydelse på deres eget liv, de sammenhænge, de indgår i, eller på samfundet omkring dem. Det er en grundlæggende

præmis for hele oplægget og Rådet for Socialt Udsattes arbejde, at alle skal opleve, at de har selv- og medbestemmelse.

Deltagelse er en afgørende vej fra eksklusion til inklusion for den enkelte. Til bedre løsninger på det sociale område. Og til politikudvikling, tillid og sammenhængskraft på samfundsplan. Derfor er det der, debatoplægget både begynder og slutter. Samtidig er den fjerde og afsluttende forudsætning afgørende for de øvrige – hvis ikke vi lykkes med den, kan vi heller ikke lykkes med de andre.

SÅDAN HAR VI GJORT...

Fra forsommeren 2020 og et år frem har Rådet for Socialt Udsatte bl.a. gennemført:

- INTERVIEWS**
med socialt udsatte mennesker, brugerorganisationer, politikere og embedsmænd i kommuner og regioner, folketingspolitikere, forskere, praktikere, fonde og øvrige vigtige stemmer på socialområdet.
- MØDER**
i Rådets Bruger- og Praktikerpanel, der består af repræsentanter for brugerorganisationer og for sociale organisationer; og i Rådets Landspanel, der består af repræsentanter fra de lokale udsatteråd.
- SYMPOSIER**
med brugere og praktikere.
- LOKALE GÅ-HJEM-MØDER**
med bl.a. politikere, repræsentanter fra erhvervsliv, uddannelsesinstitutioner og civilsamfund m.fl. i Rønne, Fredericia og Aarhus.
- INDSAMLING OG UDGIVELSE**
af et litteraturstudie og et inspirationshæfte med 12 eksempler på god praksis til at styrke demokratisk deltagelse.

LÆSEVEJLEDNING

Hver forudsætning beskrives med følgende elementer:

- MED ANDRES ORD OG PERSPEKTIVER**
hvor borgere, praktikere, forskere, politikere og øvrige interessenter giver deres blik på nøgleelementer i problemstillingen.
- RÅDETS LÆSNING AF PROBLEMSTILLINGEN**
hvor Rådet præsenterer sin læsning af problemstillingen, og hvad der kendetegner den.
- RÅDET ANBEFALER**
hvor Rådet giver sine anbefalinger til, hvordan der kan skabes forandringskraft, herunder hvordan et kommende Råd kan arbejde videre med forudsætningerne.

● FORUDSÆTNING 01

FRA INTENTION TIL BESLUTNING:

Vi har brug for at træffe beslutninger om social forandring på samfundsniveau. Velfærdssamfundet skal måles på, om vi skaber forbedringer for de dårligst stillede i samfundet. Vi har ikke brug for flere skåltaler. Vi har brug for fælles mål og beslutninger med rækkevidde. Reel social forandring på samfundsniveau kræver, at vi træffer flere tværgående beslutninger, så vi trækker i samme retning på tværs af fx social-, børne-, sundheds-, bolig- og arbejdsmarkedsområderne. Social forandring er ikke en opgave, der kan løses af socialområdet alene.

●● RÅDETS ANBEFALING:

VI HAR BEHOV FOR ET METROPROJEKT

Vi skal have kittet velfærdsområderne sammen. Beslutte os for, at det kan lade sig gøre. Vi tror, at løsningen er ambitiøse mål for social forandring på samfundsniveau. Ligesom metroen hævede barren for Københavns infrastruktur, skal vi hæve barren for den sociale infrastruktur, hvis vi vil skabe forudsætningerne for social forandring. Vi anbefaler et socialpolitisk metroprojekt, der indeholder:

- Et stort fælles mål – fordi det gør noget ved os at sætte store mål, fx om at ingen skal være hjemløse, eller at alle unge skal have en ungdomsuddannelse.
- Bredt funderede politiske og faglige beslutninger – fordi de store velfærdsområder – sundhed, social, børn, uddannelse, bolig mv. – er så gensidigt forbundne, at en sommerfugls vingeslag på et område har store konsekvenser på de andre områder.
- Vedholdenhed og implementeringskraft – fordi vi har brug for langsigtede politiske reformer, der ligesom metroprojektet tør give ballade undervejs, og som holder blikket stift rettet mod en gang for alle at gøre op med de uhensigtsmæssigheder, som mårtrer socialområdet: økonomisk, strukturelt og lovgivningsmæssigt.

● FORUDSÆTNING 02

FRA LINDRING TIL FORANDRING:

Vi har brug for en forståelse af udsathed, der muliggør social forandring. Vores syn på social udsathed og hvad der forårsager den, betyder noget for, hvilke problemstillinger vi ser, hvad vi handler på, og hvilke løsninger vi skaber. Vi skal insistere på, at social forandring er hovedfokus i socialpolitikken. Det kræver, at vi ser med nye øjne på det, der skaber udsathed på tværs af målgruppekasser – og at vi forstår og hjælper med at forandre de samfundsstrukturer, der skaber og fastholder udsathed.

●● RÅDETS ANBEFALING:

VI SKAL INSISTERE PÅ SOCIAL FORANDRING

Målet og ambitionen i socialpolitikken bør være, at vi skal forebygge udsathed og finde veje, så mennesker kan løfte og flytte sig – uanset hvad de kommer af, hvem de er, hvad de kan, og hvad de vil. Det handler om altid at give mennesker mulighed for at løfte og flytte sig på egne præmisser. Ofte handler det om at lindre, skadesreducere og støtte – som en forudsætning, en forløber og et fundament for forandring. Vi anbefaler derfor:

- At vi politisk og fagligt altid skal arbejde med et socialpolitisk mål om social forandring.
- At vi får en bedre forståelse af udsathed. Vi skal se det samlede billede og betydningen af de mekanismer, strukturelle vilkår, systemer, begivenheder og livsvilkår, der henholdsvis skaber, fastholder og løfter mennesker ud af social udsathed. Og vi skal arbejde meget mere med at ændre de grundlæggende strukturelle eksklusions- og inklusionsmekanismer.
- At vi gør udsathed til en midlertidig livstilstand – og ikke noget man er.

● FORUDSÆTNING 03

FRA SYSTEMETS YDELSER TIL MENNESKERS LIV

Vi har brug for en hjælp, der rammer behovet. Vi skal insistere på, at det altid er menneskelivet og ikke systemets kasser, der er udgangspunktet for den hjælp, der gives. Velfærd, der virker, tager afsæt i menneskets konkrete behov, ressourcer og relationer. Vi skal udvikle hjælpe- og støttesystemer, der har høj kvalitet, uden at de specialiseres derhen, hvor vi ikke ser det hele menneske.

●● RÅDETS ANBEFALING

VI SKAL INNOVERE SYSTEMET

Vi har stadig meget at gøre for at sikre, at hjælpen reelt rammer behovet.

Vi anbefaler derfor, at vi opprioriterer reel systeminnovation med fokus på:

- At hjælpen og støtten altid tager afsæt i det enkelte menneske. Særligt når det er et menneske, der ikke af sig selv kan navigere i det system, vi har opbygget.
- At systemet udvikles med afsæt i en tydeligere opgaveforståelse, et stærkere blik for relationerne, en mere fleksibel organisering og højere faglighed.
- At velfærd tænkes som mere end det offentlige system – og at vi skal se særligt civilsamfundets løsninger endnu stærkere som en del af fremtidens socialpolitik.

● FORUDSÆTNING 04

FRA INVOLVERING TIL DELTAGELSE

Vi skal gøre deltagelse til noget helt centralt i arbejdet med at skabe social forandring. Deltagelse er en væsentlig vej fra eksklusion til inklusion for den enkelte. Til bedre løsninger funderet på erfaringsbaseret viden på det sociale område. Og til politikudvikling, tillid og sammenhængskraft på samfundsplan.

●● RÅDETS ANBEFALING

GIV MENNESKER MAGT VIA DELTAGELSE

Deltagelse er den mest potente kilde til forandringskraft. Til at gøre dem det hele handler om, til dem der driver forandringerne. Derfor skal vi på alle niveauer kraftigt opprioritere deltagelse. Vi anbefaler derfor:

- At deltagelse tænkes og dermed prioriteres som afgørende præmis for forandringskraft på individ-, organisations- og samfundsniveau.
- At der sker et markant fagligt og metodemæssigt løft i forhold til, hvordan der skabes reel deltagelse. Det gælder på medarbejderniveau, på organisationsniveau og på samfundsniveau.
- At erfaringsbaseret viden opgraderes som en væsentlig og nødvendig videnskilde til udvikling og evaluering af sociale indsatser.

“Der er brug for, at socialområdet kæmper sig mere ind på midtbanen, byder sig til, og tør formulere store politiske visioner.”

Jesper Fisker, Direktør for
Kræftens Bekæmpelse

FORUDSÆTNING 01

FRA INTENTION TIL BESLUTNING

Vi har brug for at træffe beslutninger om social forandring på samfundsniveau

---

Historisk set er vi kommet langt i forhold til at hjælpe mennesker, der lever i social udsathed, men vi har brug for igen at skabe forbedringer for de dårligst stillede i samfundet. Vi skal hjælpe dem, der har det sværest bedre, og vi skal sætte ind langt tidligere og arbejde med, hvordan socialpolitikken kan forhindre flere i at falde igennem velfærdssamfundets sikkerhedsnet.

Hvis vi skal lykkes med at skabe social forandring, kræver det, at socialområdet kommer i tættere samspil med de øvrige politikområder, og at der sættes fælles ambitiøse mål for social forandring på samfundsniveau.

Derfor handler første kapitel om, hvordan vi kan løse og forhindre flere sociale problemer, hvis områderne arbejder tættere sammen, og vi kommer fra gode intentioner til gode fælles, langsigtede mål og beslutninger.

- Med andres ord og perspektiver
- Rådets læsning af problemstillingen: Det næste løft af velfærdspolitikken
- Rådet anbefaler: Vi har behov for et metroprojekt

MED ANDRES ORD OG PERSPEKTIVER

SOCIOLOGEN

”Man kommer ofte til at fokusere på voksne, der er i en udsat position, psykisk syge, misbrugere, også tidligere kriminelle. Men for mig at se, giver det ikke mening at tænke på socialpolitik uden at tænke på børnepolitik og skolepolitik, på unge og uddannelse. Hvis man sikrer, at børn slutter folkeskolen med motivation og lyst til at tage en uddannelse, så er man nået langt.”

Aydin Soei, forfatter og sociolog

FORSKEREN

”Det er ikke nok med sundhedsforebyggelse. Vi skal forebygge social sårbarhed også. Man skal forebygge, at unge ikke får en uddannelse, at de dropper ud, at de føler sig mislykket. Vi ved fra skolebørn-undersøgelserne med 12-17-årige, at mange mistrives.”

Betina Dybbroe, professor, Roskilde Universitet

BORGMESTEREN

”Der er ikke nok, der tør tænke de store tanker. Vi tænker altid meget konkret på, hvad vi står med lige nu. Det er det politiske signal, som jeg ser det. Når vi snakker forebyggelse, er det forebyggelse i en smal forstand. Skole og sådan noget. Det handler for mig meget om, hvordan man kan se socialpolitikken spille sammen med andre områder. Hvor er snitfladerne, og hvor ligger udfordringerne? Og så skal vi kunne gå ind og reelt gøre noget for den enkelte. Så på den måde handler det om, at vi både skal se helhed og være fleksible.”

Ulrik Wilbek, borgmester, Viborg Kommune

DEN TIDLIGERE TOPEMBEDSMAND

”Socialområdet træder til, når alt andet er brudt sammen – og når alt andet er brudt sammen, så er det ofte for sent. Vi ender der, fordi vi kommer for sent i gang, og fordi vi ser for lidt på helheden.”

Jesper Fisker, tidl. departementschef i Socialministeriet, og i dag direktør i Kræftens Bekæmpelse

MINISTEREN

”Socialområdet har ikke været en del af den store prioriteringssamtale om, hvad vi vil som samfund. Det er gledet ud af den fælles samfundsanalyse og har levet i sit eget spor. Hvis man skal lykkes, er der faktisk meget lidt, man kan gøre fra et Socialministerium isoleret set. De fundamentale ting kan vi kun lykkes med gennem de brede velfærdsinstitutioner på mange områder. Der ligger hos Socialministeriet selvfølgelig en vigtig opgave i at sikre gode indsatser for dem, der er faldet igennem, og som kan være med til at hjælpe dem tilbage – være med til at kaste dem tilbage ind i fællesskaber. Men de store forandringer kan ikke lykkes uden samarbejde med de andre områder.”

Astrid Krag, Social- og Ældreminister

MENNESKET

”Jeg så gerne, at der kom et tættere samarbejde mellem boligområdet, beskæftigelsesområdet og socialområdet, for systemerne hænger unægteligt sammen. Det hjælper ikke på socialområdet, hvis de andre områder ikke følger med. Men som det er nu, hænger områderne ikke sammen, men kommer i stedet til at arbejde mod hinanden, og det nytter ikke. Opgaven skal løftes i fællesskab.”

Josefine Skjødt, aktiv hos SAND

Rådets læsning af problemstillingen:

DET NÆSTE LØFT AF VELFÆRDSPOLITIKKEN

I 1992 vedtog Folketinget Ørestadsloven, hvori det indgik, at der skulle anlægges en ”letbane” i København. Ørestadsselskabet blev stiftet, og et kæmpe byggeri med dertilhørende gener for byens borgere gik i gang, og en hel generation voksede op og troede, at de høje grønne mure var en del af Hovedstaden. Den første metrolinje åbnede i 2002 og er siden da blevet udvidet løbende. Senest er der i marts 2020 åbnet otte nye stationer. I 2024 udvides metroen til Sydhavn. Alene den nyeste metrolinje Cityringen har kostet 25,3 mia. kr. En investering, der forventes på sigt at blive alle kroner og besværligheder værd.

Metroen er resultatet af et stort, langsigtet mål og en fremsynet, tværpolitisk beslutning, hvor der blev investeret massivt i en infrastrukturproblemstilling, der skulle løses, selvom de første resultater først ville vise sig efter ti år. Metroen er derfor også et godt eksempel på, at det er muligt at være visionær og træffe langsigtede politiske beslutninger, der rækker ud over en valgperiode, og som giver meget bøv, budgetter der skrider, og tidsplaner, der ændrer sig undervejs.

Vi er i Danmark rigtigt dygtige til at træffe den slags fælles beslutninger om vores trafikale infrastrukt-

ur. Vi har bygget broer, metroer og mange, mange kilometer vej og cykelstier. På lignende måde har vi tidligere truffet beslutning om at nedbringe antallet af trafikdræbte, at løfte kvaliteten af kræftbehandlingen via kræftpakkerne, og pt. er vi i gang med på sigt at udfase rygning.

Spørgsmålet er, om vi er lige så gode til at sætte socialpolitiske mål og bygge vores sociale velfærdsinfrastruktur? Til at sætte os sammen på tværs af politiske skel og beslutte, at nu skal der gøres noget her. Til at investere i at forebygge og løse sociale problemer, selvom resultatet først ses om ti år.

Vi kommer ikke til at afskaffe sociale problemer, og der vil vedblive med at være mennesker, der lever i social udsathed. Det vi kan gøre noget ved – det vi skal gøre noget ved – er bevægelserne og vejene ind i og ud af sociale problemer. Det bør være pejlemærket for socialpolitisk forandringskraft, at vi bygger og investerer i den sociale velfærdsinfrastruktur, der skal afbøde, udvikle, forebygge og hjælpe. Og at vi konstant tør insistere på at hæve ambitionerne for dette arbejde.

Velfærdspolitik er socialpolitik – og omvendt

Vi hører ofte, at vi skal måle velfærdssamfundet på, hvordan vi behandler de svageste. Hvis vi tager konsekvensen af denne tanke, så udvikler vi velfærdssamfundet ved at skabe forbedringer for de dårligst stillede i samfundet. Ved at løfte niveauet for, hvor mange fald vi kan forebygge. Hvor dybt vi kan falde. Hvilken hjælp, vi kan få, hvis det sker. Og hvordan vi hjælpes ud af social udsathed igen.

Historisk har vi vist, at der, hvor vi med strukturpolitik har udviklet den brede velfærd, er vi lykkedes med at mindske eller eliminere sociale problemer. Med folkepensionen flyttede vi en hel generation fra fattigdom til et rimeligt otium. Daginstitutionerne var i første omgang ikke et pædagogisk funderet tilbud, men en ambition om at give kvinder bedre muligheder på arbejdsmarkedet. Som lykkedes, og som nu er et velfærdstilbud, der kan gribe social udsathed blandt børn. Og med en målrettet forebyggende indsats har vi over en længere årrække stort set løst problemstillingen med teenageforældreskab, så der i dag er markant færre umodne forældre, der får børn i høj risiko for anbringelser¹.

Jo bedre det brede fundament er, desto færre falder igennem. Der ligger derfor en meget væsentlig social opgave i det universelle velfærdssystem og hos de brede velfærdsområder, som hver dag forebygger et utal af sociale problemstillinger. Men der er huller i sikkerhedsnettet og et behov for at genopfriske den sociale opgave i de forskellige led. Vi skal sikre, at færre falder igennem sikkerhedsnettet. Det er en opgave, der skal løftes bedre i daginstitutioner, skoler, uddannelsesinstitutioner, boligområdet, beskæftigelsesystemet, sundhedsområdet og ældreområdet.

Samtidig er der en opgave med at gøre det bedre for de mennesker, der lever i social udsathed. Både i forhold til det, vi gør for dem, når de er ramt af social udsathed, men også i forhold til at hjælpe dem ud af udsatheden igen. Vi har store uløste sociale problemer i form af fx social arv, manglende uddannelse

til anbragte, unge i hjemløshed, der dør for tidligt og ikke kommer i hverken job eller uddannelse, uværdig aldring blandt ældre hjemløse, narkorelaterede dødsfald og meget, meget mere.

Der er med andre ord behov for et løft på tre områder:

- **Det vi gør tidligt:** Vi kan kalde det forebyggelse, sociale investeringer eller ”investér, før det sker”. Essensen er grundlæggende den samme: Vi skal løse flere problemer, før de bliver problemer ved at sætte ind der, hvor kimen til social udsathed skabes. Det sker særligt på de brede velfærdsområder, og det kræver, at socialområdet bevæger sig ind på andre områder og bidrager i forhold til flere dagsordener.
- **Det vi gør undervejs:** Vi skal afbøde effekterne af social udsathed, og vi skal lindre dem bedre, men vi skal også insistere på at have ambitioner på menneskets vegne. På ønsket om og muligheden for at flytte sig. På progression. Håb og drømme. Uanset hvor svært livet er, og hvor vanskelige vilkår det leves under. Det kræver en udvikling og forbedring af de sociale indsatser, hvilket vi særligt ser nærmere på i kapitel 3.
- **Det vi gør bagefter:** Vi skal løse sociale problemer på en måde, hvor problemet ikke opstår lige bagefter igen. For så er det jo ikke løst. Det handler om at støtte det enkelte menneske i at få et liv og relationer, der udgør et tilpas solidt fundament for en anden livsbane. Her skal vi skabe en vej fra de sociale indsatser og ud på de brede velfærdsområder, men også til civilsamfund, erhvervsliv og lokalsamfund.

1. <https://www.dst.dk/da/Statistik/bagtal/2020/2020-01-31-Rekordfaa-teenagemoedre>

Et socialpolitisk løft forudsætter bedre velfærdsinfrastruktur

Socialområdet kan ikke løse den socialpolitiske opgave alene. Vi kan som samfund kun forebygge social udsathed, hvis vi begynder, inden mennesker lander i det sociale system. Det starter på boligområdet, børneområdet, uddannelsesområdet, beskæftigelsesområdet, sundhedsområdet mv.

Vi kan kun lindre og afbøde menneskers problemer, hvis de oplever en helhedsorienteret indsats på tværs af sektor-, område- og fagskel. Det kræver, at vi er afstemte i tilgangen på fx retsområdet, boligområdet, det tekniske område, sundhedsområdet og socialområdet.

Vi kan kun skabe mulighed for progression, hvis systemerne understøtter hinanden i de forskellige indsatser. Og vi kan kun støtte mennesker, der er på vej ud af problemer, hvis vi kan tilbyde noget, der er bedre end det, de kommer fra. Det kræver bl.a. et bedre samarbejde med ungeområdet, boligområdet, beskæftigelsesområdet, fritidsområdet m.fl.

Vi kan kun løse den socialpolitiske opgave, hvis vi samarbejder godt og skaber gode løsninger på tværs af velfærdsområderne. Hvis vi udvikler en mere sammenhængende velfærdsinfrastruktur.

Coronakrisen fremkaldte sprækker og muligheder i vores velfærdssamfund

Socialområdet er ofte fastlåst i normer og arbejdsgange, som er vanskelige at forandre, selvom de kan betyde, at indsatserne ikke får de bedste forudsætninger for at lykkes. Under coronakrisen blev det dog tydeligt, at der var behov for at bryde med de vantede måder at løse opgaver på og for at samarbejde på tværs. Disse løsninger skabte forbedret service for mange mennesker i social udsathed i en vanskelig tid.

Et tæt samarbejde mellem sundhedsvæsenet og socialområdet betød bl.a. en forbedring af substitutionsbehandlingen. Det blev muligt for sundhedspersonalet at møde op ude hos

borgerne fx på værestederne i stedet for at borgerne, som tidligere, skulle møde op på rusmiddelcentrene. Dette betød, at flere menneskers behandlingsforløb lykkedes.

Et andet eksempel er børneområdet, hvor trivsel og sociale forhold i hjemmet blev meget synlige mål for coronaskolen. Det gav et stærkt og fornyet fokus på at opspore udsatte børn og sikre, at de mødte op på skolen.

Coronakrisen har forværret den sociale eksklusion for mange med isolation. Samtidig har den også vist, hvad der kan lykkes, når socialpolitik ikke står alene men indgår i et samspil med de øvrige velfærdsområder. Den succes kan vi bruge som inspiration til det næste løft af socialpolitikken.

Rådet anbefaler:

VI HAR BEHOV FOR ET METROPROJEKT

Alle velfærdsområder skal være bedre til at invitere hinanden ind, stille sig til rådighed og reelt blande sig i det, der sker andre steder. Det har vi sagt før. Nu skal vi gøre noget ved det.

Vi tror, det kræver, at vi beslutter os for ambitiøse fælles mål for social forandring på samfundsniveau. Som at stoppe hjemløshed, stoppe antallet af unge i mistrivsel, sikre at anbragte unge får en uddannelse svarende til øvrige unge, fjerne overdødeligheden blandt mennesker, der bruger stoffer, eliminere ulighed i sundhed og lignende. Vi skal formulere langsigtede mål, der kan være udgangspunktet for samarbejdet på tværs af fag- og politikområder.

Vi skal have kittet velfærdsområderne sammen. Beslutte os for, at det kan lade sig gøre. Ligesom metroen hævede barren for Københavns infrastruktur, skal vi hæve barren for den sociale infrastruktur, hvis vi vil skabe forudsætningerne for social forandring.

Vi anbefaler et socialpolitisk metroprojekt, der indeholder:

- **Et stort fælles mål** – fordi det gør noget ved os at sætte store mål, fx om at ingen skal være hjemløse, eller at alle unge skal have en ungdomsuddannelse. Det kan noget, når vi rækker ud efter noget, som vi ikke kan lykkes med alene, men kræver samarbejde med andre.

- **Bredt funderede politiske og faglige beslutninger** – fordi de store velfærdsområder – sundhed, social, børn, uddannelse, bolig mv. – er så gensidigt forbundne, at en sommerfugls

vingeslag på et område har store konsekvenser på de andre områder. Vi har derfor behov for at tale meget mere sammen og dele mere viden og flere beslutninger på tværs af de enkelte områder. Det gælder politisk – på tværs af partier og på tværs af ressortområder. Og det gælder fagligt – på tværs af sektorer og fagområder.

- **Vedholdenhed og implementeringskraft:** fordi vi har brug for langsigtede politiske reformer, der ligesom metroprojektet tør give ballade undervejs, og som holder blikket stift rettet mod en gang for alle at gøre op med de uhensigtsmæssigheder, som martrer socialområdet: økonomisk, strukturelt og lovgivningsmæssigt.

Vi er ikke naive. Vi ved godt, at der er masser af incitament, der skal vendes, og strukturer, der skal forandres. Men vi har før set, hvad der kan ske, hvis vi politisk og som samfund beslutter os for at løse selv svære spørgsmål. Coronakrisen viser på både mikro- og makroniveau, hvor mange forandringer og kvantespring det er muligt at tage på kort tid. Metroen viser kraften i de langsigtede investeringer. Og det er blot to af mange eksempler på, hvad vi kan, hvis vi beslutter os for det.

Tænk, hvis vi brugte erfaringerne fra coronakrisen og tidligere politiske landvindinger på en gang for alle at flytte socialområdet fra puljer, projekter og midlertidige initiativer til at være et led i velfærdens infrastruktur, som det er lige så vigtigt at passe på og investere i som nye øer, broer og kilometer asfalt.

Rådet til Rådet:

HVORDAN KAN DET NÆSTE RÅD FØLGE OP PÅ ANBEFALINGERNE?

Rådet anbefaler, at det kommende Råd arbejder for, at der sættes ambitiøse mål for social forandring på samfundsniveau. Det indebærer:

- **At facilitere politikudvikling med ambitiøse mål på tværs af områder som omdrejningspunkt:** Rådet skal arbejde for at skabe mere og bedre samarbejde på tværs af områder, og for at socialområdet går forrest i at invitere andre ind, i at stille sig til rådighed og i reelt blande sig i det, der sker på andre områder.

- **At sætte fokus på hele kæden:** Rådet skal arbejde for bedre løsninger både i det, vi gør tidligt. Det vi gør undervejs. Og det vi gør bagefter. Et nyt Råd må aldrig svigte de mest socialt udsatte mennesker, men forandringer kræver, at vi sætter ind før og bliver ved længere. Derfor skal et nyt Råd have tydeligere fokus på både forebyggelse, behandling og efterværn.

“I 80’erne var der meget uretfærdighed, krise og unge uden uddannelse. Vi så det som et strukturelt problem. I dag bliver det set som et mere individuelt problem. Og derfor er det i dag i højere grad belagt med skam. Vi gemmer det væk. Og tager det på os personligt.”

Sophie Hæstorp Andersen - Tidligere formand for Region Hovedstaden.

FORUDSÆTNING 02

FRA LINDRING TIL FORANDRING

Vi har brug for en forståelse af udsathed, der muliggør social forandring

---

Vores forståelse af udsathed og hvad der forårsager det, betyder noget for, hvilke problemstillinger vi ser, hvad vi handler på, og hvilke løsninger vi skaber. Problemer og kriser opstår i alle menneskers liv. Målet og ambitionen i socialpolitikken bør være, at vi skal forebygge udsathed og finde veje, så mennesker kan løfte og flytte sig – uanset hvad de kommer af, hvem de er, hvad de kan, og hvad de vil. Det handler om altid at give mennesker mulighed for at løfte og flytte sig på egne præmisser. Om at sætte store mål for socialpolitikken på samfundsniveau, der matches af tålmodighed og respekt for den enkeltes livssituation på individniveau. Ofte handler det om afbøde, lindre, skadesreducere og støtte – som en forudsætning, en forløber og et fundament for forandring.

Vi må ikke lade os overoptage af symptomer og det midlertidige, vi skal sætte mål for at stoppe de strukturelle eksklusionsmekanismer. Vi har derfor brug for en forståelse af udsathed, der sikrer, at vi fokuserer på de forhold, der kan muliggøre social forandring, og som både fanger vejen ind i og ud af social udsathed.

Andet kapitel handler om, at vi politisk og fagligt skal have mere fokus på de samfundsstrukturer, der skaber og fastholder udsathed. I det enkelte menneskes liv og i samfundet som sådan.

- Med andres ord og perspektiver
- Rådets læsning af problemstillingen: Vi undervurderer betydningen af det, der er uden for individets kontrol
- Rådet anbefaler: Vi skal insistere på social forandring

MED ANDRES ORD OG PERSPEKTIVER

POLITIKEREN

"I 80'erne var der meget uretfærdighed, krise og unge uden uddannelse. Måske er vi på vej derhen igen? Dengang var svaret politik. Man gik på gaden og organiserede sig. Vi så det som et strukturelt problem. I dag bliver det set som et mere individuelt problem. Og derfor er det i dag i højere grad belagt med skam. Vi gemmer det væk. Og tager det på os personligt."

Sophie Hæstorp Andersen, Tidligere formand for Region Hovedstaden

PRAKTIKEREN

"Der har været mange betegnelser for gruppen, ikke nogen af dem gode. Der var de udstødte, nu de udsatte. Vi skal kunne gøre ordene mere bløde og almene, så vi tager sprogbruget væk fra særliggørelse. Vi forstærker kun stigmaet ved mærkaterne, også selvom de giver adgang til hjælp."

Jonna Thingvad, Støttekontaktperson i Morsø kommune og medlem af SL's faglige selskab for marginaliserede voksne

BRUGERORGANISATIONEN

"Det er vores brug af mærkaterne, der er problematiske. Ingen er en misbruger eller en psykisk syg. Vi har et problem og er i en særlig tilstand. Vi skal passe på med at skabe identiteter for mennesker. Man er ikke noget, man har noget. Det nytter ikke, at det skal fremgå af alle journaler altid, at man er misbruger eller skizofren. Det har konsekvenser for den behandling og hjælp, du får."

Jannet van der Veen, sundhedsfaglig projektleder, Brugernes Akademi

FORSKEREN

"På mange måder er det nogle af de samme problematikker, vi ser igen og igen. Velfærdssystemet får ikke overvundet nogle af de barrierer, der er i systemet. I stedet sker en reproduktion af dem. Udsathed handler ikke kun om borgernes enkeltproblemer – det handler i meget høj grad også om de mere strukturelle og velfærdssystemiske faktorer, der kan forstærke udsathed og social marginalisering."

Lars Benjaminsen, seniorforsker, VIVE

INTERESSEENTERNE

"Det lyder måske barskt, men stigmatisering tjener også en funktion i samfundet. Det at gå i hundene skal ikke være en ting, som folk gerne vil. Det gælder ikke påførte ting såsom handicap og psykisk sygdom, her skal vi afbøde. For narkomaner, kriminelle, der selv har haft indflydelse på deres situation, der er det stigmatiserende, og det skal det være. Ellers kan samfundet ikke eksistere. Men det er et socialpolitisk dilemma."

Martin Aagerup, direktør CEPOS

"Noget af det svære ved området er, at det består af så mange enkelttematikker – hjemløse, prostitution, anbragte osv. Man må sætte ambitionerne for de store målgrupper og bevare forståelsen for, at vi alle kan blive ramt af livet. Jeg kan godt frygte, at det er ved at gå for meget i retning af, at udsathed er ens egen skyld. Vi skal finde en måde at holde fast i solidariteten og sikre den fælles værdighed."

Ninna Thomsen, direktør Mødrehjælpen

Rådets læsning af problemstillingen:

VI UNDERVURDERER BETYDNINGEN AF DET, DER ER UDEN FOR INDIVIDETS KONTROL

Årsagerne til at nogle ender i marginaliserede og socialt udsatte positioner, kan være mange. Kigger vi alene på det enkelte menneske, kan vi let forfalde til årsagsforklaringer, der handler om opvækst, tilfældighed eller de konkrete valg, der er foretaget eller ikke foretaget. Men når vi ser på den større sammenhæng, bliver det tydeligt, at der er andet og mere på spil.

Der er en række strukturelle eksklusionsmekanismer, der stiller nogle af os i mere udsatte positioner end andre. Som gør, at nogle af os ikke har de muligheder, som andre har. Og skal træffe valg, som andre ikke skal. Der er nogle af os, for hvem ønsker og drømme har ringere vilkår. Og som velfærdssamfundet i dag ikke formår at hjælpe godt nok. Det gælder fra begyndelsen af livet, til nogle af os lever betydeligt færre raske år og dør før tid.

Ønskes: En bedre forståelse af udsathed

Vores syn på hvad social udsathed er, og vores forståelse af hvad der skaber det, er afgørende for, hvordan vi forsøger at løse sociale problemer. Vi ser det, vi leder efter. Og vi handler på det, vi får øje på. Både fagligt og politisk.

Hvis vi skal muliggøre reel social forandring, skal vi have en bedre forståelse af, hvad der skaber udenforskab og social eksklusion. Men også af hvad der fører til social forandring og inklusion.

De seneste 20 år er der både sket en individualisering og en målgruppefokusering i socialpolitikken. Den ene tendens er et fokus på det enkeltes menneskes problemer, ansvar, kunnen og formåen. Vi ser det fx i befolkningens generelle opfattelse af social udsathed, hvor det er slående, hvor meget den enkeltes ansvar fylder, og hvor stærk en tendens der er til at individualisere udsathed (se figurer på side 32-33). Samme tendens ser vi i LVS' årsrapport fra 2020, hvor mere end 40 pct. af værestedbrugere angiver "mig selv" som deres største udfordring¹.

Den anden tendens er en klar målgruppefokusering af socialpolitikken. Vi er som Råd også selv en del af denne tendens. Hvis man kigger på Rådets egen hjemmeside, er indsatsområderne hjemløshed, udsatte unge, fattigdom, uden for beskæftigelse, psy-

¹ Landsforeningen af Væresteder (2020). Årsrapport for udsatteområdet, s. 19

kisk lidelse, prostitution, ulighed i sundhed, misbrug og udsatte grønlandere.

Den nuværende individualisering og målgruppefokusering skygger for den store historie i social udsathed. Både for den enkelte og på samfundsniveau. Det betyder, at der er noget, vi overser, og derfor ikke får gjort noget ved.

I en individualiseret og målgruppefokuseret tilgang fokuserer man på symptomer og på det, der gik galt i menneskers liv. På hjemløshed, vold, stofbrug. På den sociale katastrofe og den krisehjælp, der umiddelbart er behov for. De politiske svar bliver i høj grad et forsøg på at lindre og lette tilværelsen. Fokus kommer til at ligge på det midlertidige løft og her-og-nu initiativer. Mange sociale organisationer bliver skubbet i samme retning og bliver nødt til at fokusere på dagen og vejen og den umiddelbare hjælp, fx kampen for mad og gode oplevelser til

jul. Det er alt sammen ordentligt, forståeligt og rimeligt.

Men vi gør det unødigt vanskeligt at skabe reel social forandring hver gang, vi alene koncentrerer os om de individuelle udfordringer, og hver gang vi putter mennesker i kasser på baggrund af deres symptomer. Når vi fokuserer på symptomerne frem for årsagerne bag – når vi ikke ser, at psykiske lidelser kan være årsag til stofbrug eller hjemløshed, eller at stofbrug kan være årsag til prostitution og kriminalitet.

Samtidig giver det os et forkert fokus, når vi ikke adresserer og gør noget ved de bagvedliggende strukturelle problematikker: Boligmangel der fører til hjemløshed. Mobning i skolen der fører til psykisk mistrivsel. Manglen på helhedsindsatser der spænder ben for løsninger i kommunerne. Nedlæggelse af arbejdspladser der skaber nye risikogrupper.

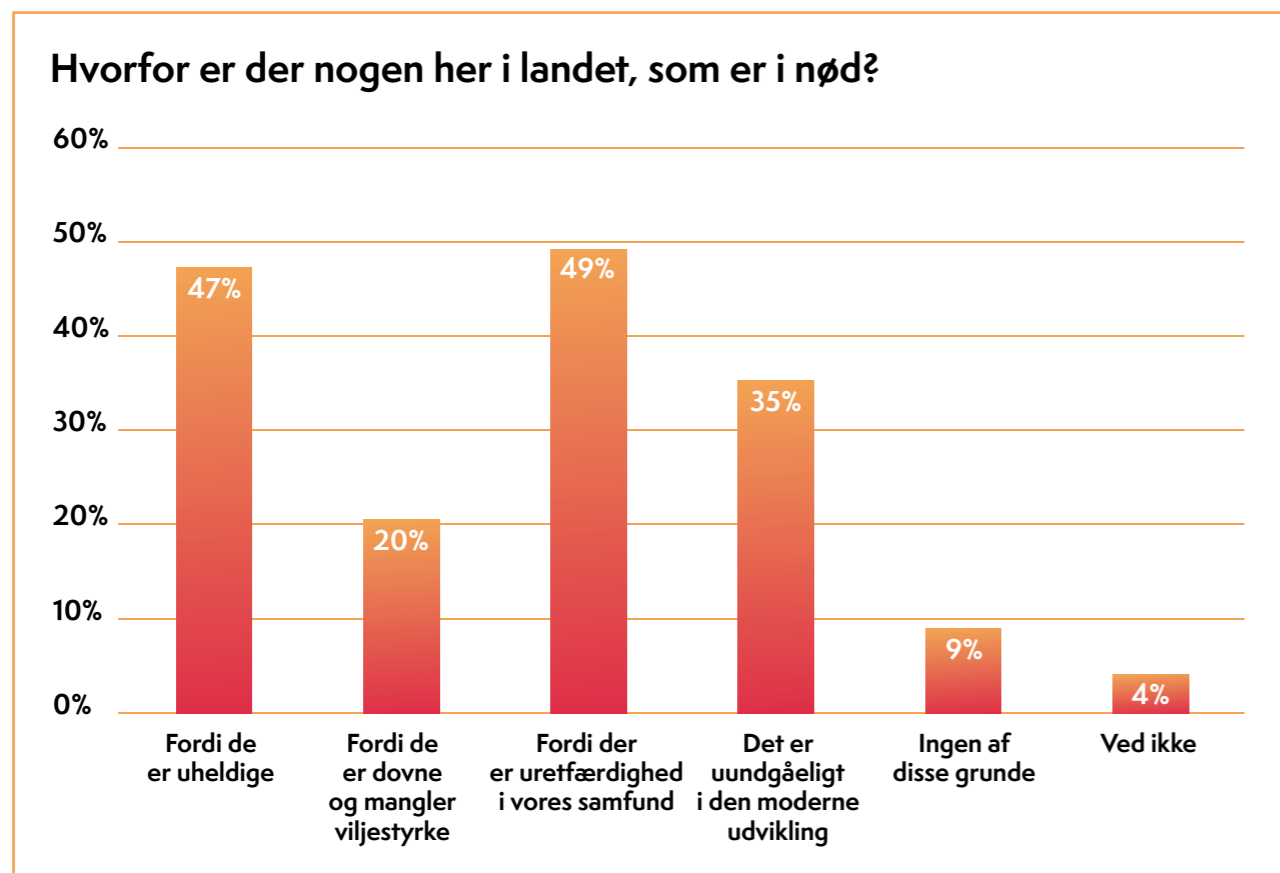

“For mig er det vigtigste, at vi ser socialpolitikken i sammenhæng. En stor del handler om beskæftigelse, men socialpolitik er jo også uddannelsespolitik og sundhedspolitik, og der er vigtige sammenhænge til børne- og familiepolitik og boligpolitik også. Pointen er, at socialpolitik ikke kan fungere alene.”

Ulrik Wilbek - Borgmester i Viborg,
Formand for KL's socialudvalg

DEN ALMINDELIGE OPFATTELSE AF SOCIAL UDSATHED

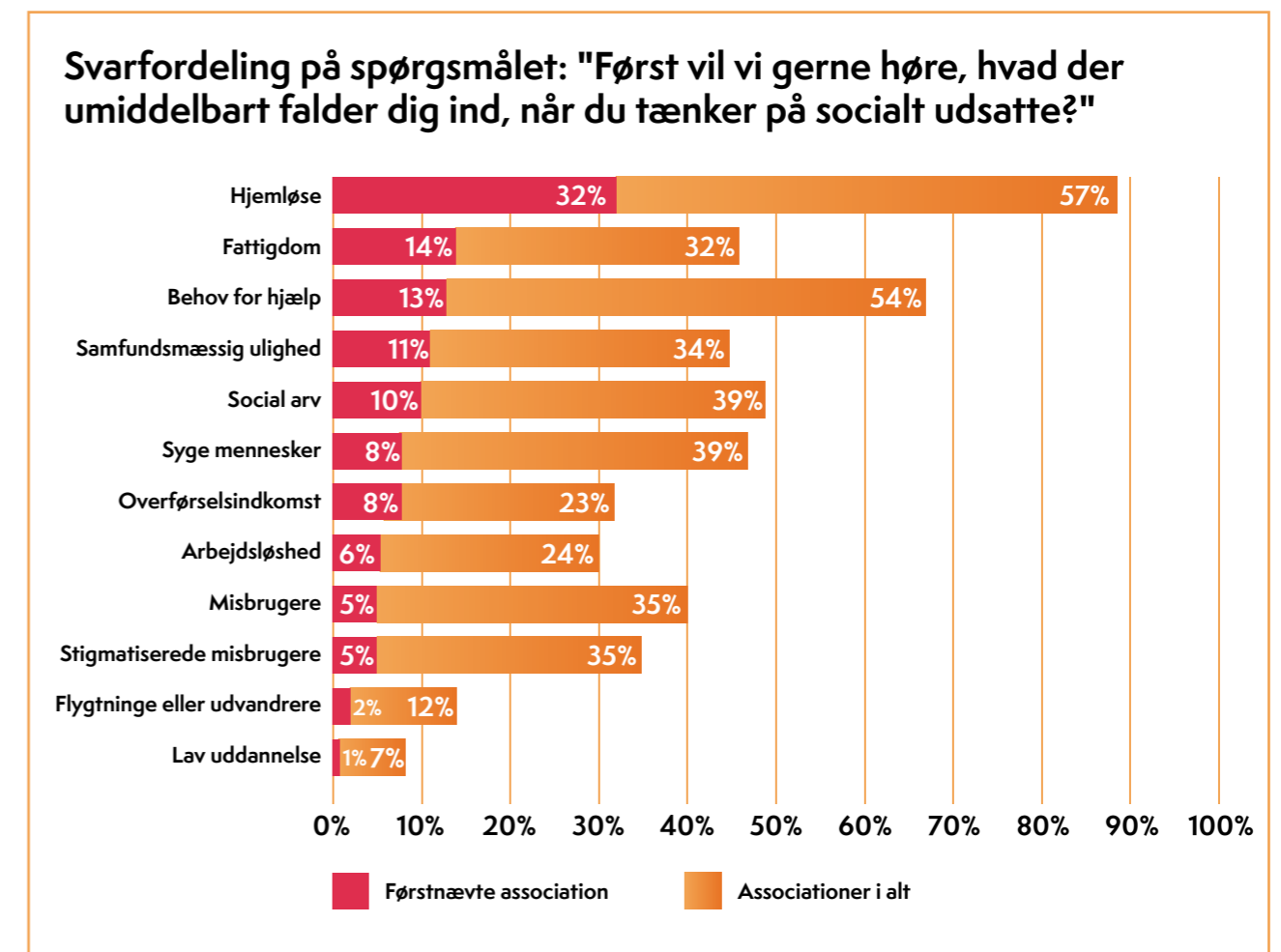
I 2017 gennemførte Epinion en repræsentativ holdingsundersøgelse for Rådet for Socialt Udsatte. Blandt andet spurgte vi danskerne: "Hvorfor er der nogen her i landet, som er i nød?". Følgende graf viser svarfordelingen:

Kilde: Holdninger til Socialt Udsatte, Epinion for Rådet for Socialt Udsatte (2018)

Anm.: Undersøgelsen blev udført i 2017 blandt 1.079 danskere. Pga. flere svarmuligheder, summerer procenterne ikke til 100%.

Vi spurgte også om folks associationer til social udsathed. Her fremgår det, at de fleste tænker på hjemløshed, fattigdom eller behov for hjælp.

Kilde: Associationer om socialt udsatte, marts 2018. Undersøgelse udført af Epinion.

Anm.: Fordeling af associationer på de mest fremtrædende kategorier. Associationer kan relaterer sig til flere kategorier på en gang, og derfor summerer det til mere end 100%. N = 1.079 (3.323 associationer).

“Generelt tror jeg, det er vigtigt at have fokus på de processer, der skaber social udsathed frem for at have fokus på det menneske, der er i en socialt udsat position. Og det kræver, at vi tør dykke ned i vores systemer og se indad mod de institutioner, vi skaber og de indsætter, vi sætter i værk.”

Ida Schwartz - Docent og programleder på UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole i Odense

SOCIAL UDSATHED LIGNER SIG SELV – OG ER IKKE, HVAD DET HAR VÆRET

Mange strukturelle eksklusionsmekanismer ligner sig selv. Det går oftere skævt, når økonomien er dårlig, når man ikke får en uddannelse, når boligpriserne stiger, og når der ingen job er at få, uanset hvor mange man søger.

Samtidig skal vi være opmærksomme på, hvad samfundets generelle udvikling betyder for de klassiske faktorer. Hvad betyder det fx for det at være økonomisk fattig, at normalitetsbilledet ændrer sig? Og vi skal være opmærksomme på, hvilke nye tendenser der er i spil eller under opsej-

ling, og som kan være med til at skabe nye socialt udsatte grupper.

Det kan handle om den digitale udvikling, hvor vi ser tendenser til et digitalt udenforskab. Det kan være den skæve fordeling af produktionsarbejdspladser, nedlæggelse af ufaglærte arbejdspladser, urbaniseringen og centraliseringen af vidensarbejdspladser omkring de store byer. Eller det kan være synet på mennesker med anden etnicitet, hvor vi endnu kun kan gisne om, hvad det betyder for en målgruppe at være konstant politisk omdrejningspunkt.

Det der former det store billede

Samfundsmæssige strukturer sætter en afgørende ramme for vores muligheder i livet og for vores livsvilkår. En ramme som vi som enkeltpersoner har meget lidt indflydelse på. På de følgende sider dykker vi ned i tre af de mest afgørende:

Arbejdsmarkedet

At være en del af arbejdsmarkedet er en afgørende kilde til social inklusion. Udover at være en kilde til indtjening er et arbejde også en kilde til sociale netværk og til en følelse af anerkendelse. Arbejdsmarkedet i Danmark har imidlertid høje krav, som ikke alle kan leve op til: Man skal være mødestabil, kunne arbejde fuldtid, og der er stigende krav til kvalifikationer i form af fx uddannelse.

Udbuddet af job og deres karakter varierer med samfundsøkonomien. De seneste år er der forsvundet stadig flere ufaglærte jobs, mens der til gengæld er blevet flere jobs til uddannede. Efter finanskrisen var det især de ufaglærte job, der ikke kom tilbage. En ny prognose viser, at den tendens kun er blevet forstærket af coronakrisen¹. Samtidig har flere fået en uddannelse, men afstanden mellem uddannedes og ufaglærtes beskæftigelse er stadig voksende. De ufaglærte udgør en mere socialt udsat gruppe med høj grad af ledighed og mange sundhedsproblemer². Geografisk er udbuddet af jobs heller ikke lige fordelt: Vidensarbejdet er blevet stadig mere centraliseret i storbyerne, særligt i København og i mindre grad Aarhus og Odense, mens produktionen er rykket til provinsen.

Boligmarkedet

På boligmarkedet stiger priserne kraftigt både på ejerboliger og på private udlejningsboliger i de store byer. Samtidig forsvinder løbende små billige almene boliger. Bare siden 2015 er der blevet 20 pct. færre almene familie boliger med en husleje under 3.500 kr.³. Det gør det meget vanskeligt at finde en bolig, der kan

betales, hvis man er på kontanthjælp. Måske derfor er hjemløsheden steget gennem alle de år, vi har målt. En stigning på 1.433 personer fra 2009 til 2019 som svarer til knap 30 procent⁴. Kommunerne oplever manglen på billige boliger som en stor barriere for at få hjemløse tilbage i egen bolig, særligt i København og Aarhus.

Det økonomiske sikkerhedsnet

Den personlige økonomi har betydning for livsvilkår. For nogle grupper af mennesker ligger de sociale ydelser under, hvad der svarer til et minimumsbudget. Det gælder for unge under 30 år, for mennesker, der ikke har været i Danmark i ni ud af de seneste ti år, og for mennesker, der ikke kan arbejde mindst 225-timer om året. Samtidig er der blevet lagt loft over kontanthjælpen. De nedsatte ydelser og kontanthjælpsloftet har medført en kraftig stigning i antallet af mennesker i Danmark, der lever under fattigdomsgrænsen⁵ fra 2015 og til i dag fra knap 200.000 til knap 250.000⁶. Mennesker, der lever i fattigdom, har forøget risiko for at komme i social udsathed. Når mennesker på grund af fattigdom afstår fra at spise tilstrækkeligt og sundt og fra at købe receptpligtig medicin, går det ud over sundheden. Og når der er ikke er penge til at invitere gæster, besøge familie eller deltage i foreningslivet mv. kan det være svært at være en del af fællesskabet.

1. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. 2021. Coronakrisen vil stadig kradse for ufaglærte i 2021. Link: https://www.ae.dk/sites/www.ae.dk/files/dokumenter/analyse/ae_coronakrisen-vil-stadig-kradse-for-ufaglærte-i-2021_0.pdf

2. Rockwoolfonden. 2019. Hvordan udvikler beskæftigelsen sig i Danmark. Link: <https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2019/06/RFF-Bog-Hvordan-udvikler-besk%C3%A6ftigelsen-sig-i-Danmark.pdf>

3. Indenrigs- og boligministeriet 2021. Link: <https://im.dk/Media/637551068491704392/Afrapportering%20-%20Flere%20billige%20almene%20boliger.pdf>

4. Udregnet ud fra tallene fra hjemløsetællingerne som opstillet her: <https://socialstyrelsen.dk/voksne/hjemloshed/om-hjemloshed/aktuelle-tal-om-hjemloshed>

5. Danmark har ikke en egentlig fattigdomsgrænse, men Danmarks Statistik arbejder med en indikator, der følger udvikling i økonomisk fattigdom i Danmark: https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=arbejde-loen-og-indkomst&fo=relativ_fattigdom_sdg--pdf&ext={2}

6. https://www.ae.dk/sites/www.ae.dk/files/dokumenter/publikation/ae_fordelinglevetilkaar_jan2021_0.pdf

ET NUANCERET BILLEDE AF DET DER SKABER OG FASTHOLDER SOCIAL UDSATHED

Når mennesker lever i social udsathed, skyldes det ofte, eller formentlig altid, et samspil mellem forskellige faktorer. Nogle er bagud på point og muligheder fra start. Nogle møder bump på vejen, der skubber dem ud af kurs. Nogle mangler sociale relationer at læne sig op ad. Noget handler om dårlige valg og uheldige omstændigheder. Og rigtig, rigtig meget handler om indretningen af samfundet.

Det handler både om, hvordan individet agerer, og om de omstændigheder og strukturer, det sker under. Vi kan kalde det social udsathed, eksklusionsmekanismer, udenforskab eller noget helt fjerde. Vi prøver i det følgende at undgå ord som individer, mekanismer og strukturer, fordi det handler om mennesker, og det, der møder dem i livet. Og fordi de ord, vi bruger, i sig selv skaber faste billeder og forestillinger.

Vi er optagede af, at vi har en forståelse af social udsathed, der rummer de forskellige nuancer – og ikke mindst samspillet mellem dem:

• **Det der former det store billede:** Når en amerikansk storbank krakker, og verdensøkonomien vælter. Når en flagermus gør et menneske syg i Kina, og verden lukker

ned. Når boligmarkedet er rødglødende, og ingen griber ind. Vi er alle kolossalt påvirket af det, der sker rundt om os, men ofte rammer det særligt dem af os, der i forvejen er ramt.

• **Det vi mødes af, når vi har brug for hjælp:** Vi har alle ret til hjælp i mange forskellige situationer. Når vi bliver syge, står uden job, skal have et barn, mangler en bolig, skal vælge en uddannelse og meget mere. Men vi får ikke nødvendigvis den samme hjælp, eller den hjælp, der er tilpasset det, vi har brug for.

• **Det vi er vokset op med:** Æblet falder desværre ikke altid langt nok fra stammen. Svigt, afhængighed af rusmidler, psykiske lidelser, mangel på stabile voksne mv. i børneårene sætter sig som synlige eller usynlige ar på mennesker. Som det er svært at komme af med – og undgå selv at gentage.

• **Det vi møder på vejen:** Begivenheder som sygdom, en fyring, skilsmisse, oplevelser af sorg og tab kan være den sten på vejen, vi snubler over. Sjældent som enestående årsag, men ofte som det, der udløser, eller er kulminationen på andre problemer.

• **Det vi kan, og den vi er:** Vores personlige natur, egenskaber og kompetencer – medfødte såvel som tillærte – varierer fra person til person. Det har betydning for, hvordan vi tackler de situationer, vi kommer i. Om vi tør spørge om hjælp, hvordan vi håndterer psykiske og fysiske lidelser, om vi vender negative følelser indad eller udad – og alt muligt andet.

• **Det vi er en del af – eller ikke er en del af:** Medborgerskab indebærer deltagelse i fællesskaber. Det handler om relationer og om muligheden og forpligtelsen i at være noget for nogen, og at andre er noget for en. Men fællesskaber spiller også en rolle for social udsathed. Enten fordi vi ikke er del af nogen fællesskaber – eller fordi de fællesskaber, vi er del af, ikke er gode for os.

• **Det der defineres som normalen:** Det er svært at definere, hvad der er det normale. Men de fleste af os kan nok give eksempler på, hvad vi ikke finder normalt. Det at kunne læse, forstå og agere i tråd med de kulturelle koder giver adgang til at være ”indenfor”. Vi synes i disse år på nogle måder at gå mod et mere og mere snævert normalitetsbegreb, der risikerer at skabe nye former for ulighed og udenforskab. Og nogle gange betyder det, der er lettere at føle end at måle, mest.

• **Det vi kalder det:** At være fattig, hjemløs, socialt udsat. Vi siger ofte, at sprog skaber virkelighed, og ved at gøre situationer til karakteristika åbner vi for en betydelig stigmatisering af mennesker. Ingen bliver (økonomisk) fattige af at blive kaldt fattige. Men vores sprog om social udsathed rummer en risiko for at fastholde mennesker i uhensigtsmæssige positioner og tager handlekraften fra dem.

Alle disse faktorer og samspillet mellem dem kan påvirke individet i negativ retning og kan være med til at skabe og udbygge social udsathed, men det modsatte gælder også. Ved at ændre de sociale strukturer kan vi skabe social forandring. Det har vi faktisk historisk set ret stor erfaring og succes med. Og det kan vi få igen.

Det kræver, at vi ændrer vores socialpolitiske fokus og arbejder sammen om de strukturelle forhold. Et sådant skifte forudsætter både et politisk fokus, der peger i den retning, og et solidt vidensfundament. Der er derfor behov for mere præcis viden om, hvad vi mener med strukturelle forhold. Hvordan strukturerne virker ind i menneskers liv. Hvilke sociale forhold, der er sårbarhedsskabende. Og hvad sammenhængen er mellem strukturer, personlige forhold, og samfundets fællesskaber.

Voksenlivets tilknytning til arbejdsmarkedet

En undersøgelse fra SIND og Psykiatrifonden blandt sygemeldte i jobcentre viser bl.a., at knap syv ud af ti oplever, at jobcenteret i høj grad eller nogen grad forværrer deres livskvalitet, mens knap hver fjerde oplever at have tanker om, at livet ikke er værd at leve på grund af jobcenterkontakten¹. Panelerne og fagpersonerne fremhæver ligeledes tilknytningen til arbejdsmarkedet som noget af det mest afgørende i voksenlivet – og noget af det mest problemfyldte, hvis man står uden for arbejdsmarkedet. De udtrykker, at mødet med beskæftigelsessystemet kan være en selvstændig kilde til social eksklusion. Kravene kan føles stressende, og systemet kan virke nedværdigende. Mødet med beskæftigelsessystemet kan derfor være en stor barriere i sig selv ift. at bryde med social udsathed og for nogle endda et møde, der forstærker deres oplevelse af at være socialt ekskluderet.

1. Anne Marie Lyagager Kaae og Joan Bentzen (2020): *Undersøgelse af livskvalitet og psykisk helbred for sygemeldte tilknyttet et jobcenter*. https://sind.dk/sites/sind.dk/files/media/document/UNDERS%C3%98GELSE%20AF%20LIVSKVALITET%20OG%20PSYKISK%20HELBRED%20FOR%20SYGEMELDTE%20TILKNYTTET%20ET%20JOBCENTER_Psykiatrifonden_Sind_2020.pdf

Hvad siger dem, der oplever social udsathed?

I løbet af det seneste år har Rådet for Socialt Udsatte spurgt både fagpersoner og mennesker, der enten lever i eller har levet i social udsathed, om hvad de ser som afgørende for, hvorfor mennesker kommer til at leve i social udsathed. Det har vi gjort igennem hhv. vores Landspanel af lokale udsatteråd, igennem vores Bruger- og Praktikerpanel, som består af repræsentanter fra bruger- og sociale organisationer, og igennem et symposium for en række forskellige fagpersoner. Panelerne og fagpersonerne peger især på tre afgørende faktorer fordelt over forskellige livsperioder:

Bårndommen og familiesituationens betydning

En dårlig bårndom behøver ikke at føre til social udsathed senere i livet. Forskningen viser dog, at det er en alvorlig risikofaktor. 63 pct. af unge i hjemløshed har forældre, der er registreret med en eller flere udsathedsfaktorer, mens det samme kun gælder for 23 pct. unge generelt¹. Blandt kontanthjælpsmodtagere er over halvdelen vokset op med forældre, der havde en lav tilknytning til arbejdsmarkedet².

I panelerne gav mange udtryk for, hvor stor en påvirkning det kan have at vokse op med forældre, der har psykiske vanskeligheder, et afhængighed af rusmidler, eller hvis ens familiesituation på anden vis er svær og konfliktfyldt. Flere har haft svært ved at være en del af fx fællesskabet i skolen, fordi de har følt sig anderledes, eller fordi de har oplevet mobning. Eftervirkningerne kan fortsætte langt op i voksenlivet og vise sig som psykiske vanskeligheder, en afhængighed af rusmidler m.m.

Overgangen fra barn til voksen

Flere aktører har peget på den risiko, der kan være ved ikke at sikre stabile overgange fra børneområdet til voksenområdet ift. at sikre hjælp,

behandling og støtte dels på handicapområdet³, i psykiatrien⁴, ved kroniske somatiske sygdomme⁵, og på anbringelsesområdet⁶. I paneler og blandt fagpersonerne blev overgangen fra bårndommen til voksenlivet også fremhævet som en af de mest afgørende faktorer for, at mennesker ender med at leve i social udsathed. Ungdommen er ofte en sårbar tid og for unge, der kommer fra konfliktfyldte familiesituationer, er overgangen fra barn til voksen risikofyldt. Panelerne og fagpersonerne ser et behov for et langt større fokus på overgangen som en afgørende periode, hvor systemerne skal holde fast og blive meget bedre til at gribe dem, der risikerer at falde igennem.

1. Lars Benjaminsen 2020. Hjemløshed i ungdommen – en registerbaseret undersøgelse af unges livsforløb. <https://www.vive.dk/media/pure/15045/4254982>
2. FH's hvidbog om kontanthjælp 2021. <https://viewer.ipaper.io/fh/hvidbog-om-kontanthjelp/>
3. <https://viden.sl.dk/artikler/boern-og-unge/handicappede/de-svaere-overgange/>
4. <https://docplayer.dk/7465086-Unge-med-psykiske-vanskeligheder-overgang-fra-barn-til-voksen-til-beslutningstagere-i-kommuner.html>
5. <https://danskepatienter.dk/temaer-projekter/temaer/unge-med-sygdom/mere-end-bare-en-overgang>
6. Bikubenfonden og SUS 2020: Ung mellem anbringelse og eget hjem.

Rådet anbefaler:

VI SKAL INSISTERE PÅ SOCIAL FORANDRING

Der er masser af mennesker i vores velfærdssamfund, som får hjælp og støtte, som gør, at et problem ikke tager det næste. Det må vi ikke glemme, når vi taler om at løse flere sociale problemer. Men vi tror, at vi kan hjælpe flere og hjælpe bedre.

Mennesker løfter og flytter sig på egne præmisser. Og det skal derfor altid være omdrejningspunktet for sociale indsatser. Ofte handler det om at afbøde, lindre, skadesreducere og støtte som en forudsætning, en forløber og et fundament for forandring.

Og netop social forandring skal være målet og ambitionen i socialpolitikken. Vi skal forebygge social udsathed og finde veje, så mennesker kan løfte og flytte sig. Det er i sin essens det løfte, som vores velfærdssamfund har givet os som borgere. Vi anbefaler derfor:

- At vi politisk og fagligt altid skal arbejde med et **socialpolitisk mål om social forandring**.

- **At vi får en bedre forståelse af social udsathed.** Vi skal se det samlede billede og betydningen af de mekanismer, strukturelle vilkår, systemer, begivenheder og livsvilkår, der henholdsvis skaber, fastholder og løfter mennesker ud af social udsathed. Og vi skal arbejde meget mere med at ændre de grundlæggende strukturelle eksklusions- og inklusionsmekanismer.

- **At vi gør social udsathed til en midlertidig livstilstand** – og ikke noget, man er.

Rådet til Rådet:

HVORDAN KAN DET NÆSTE RÅD FØLGE OP PÅ ANBEFALINGERNE?

Et nyt Råd skal insistere på, at social forandring er hovedfokus i socialpolitikken – og Rådet skal for at muliggøre dette arbejde med en bedre forståelse af social udsathed. Det indebærer:

- **At definere social forandring som målet:** Socialpolitikken skal altid have en ambition og et mål om social forandring. Et nyt Råd skal arbejde med, hvordan social forandring på det enkelte menneskes præmisser bliver målet i socialpolitikken.
- **At sætte fokus på strukturelle eksklusions- og inklusionsmekanismer:** Nogle dynamikker, problemstillinger og målgrupper er lettere at få øje på end andre, og derfor har et nyt

Råd en afgørende rolle i at ændre fokus i forståelsen af social udsathed. I at gå fra individualisering og målgruppefokusering til et fokus på bagvedliggende strukturer og nye risikofaktorer.

- **At styrke sin position som platform for viden om social udsathed:** Det nye Råd kan med fordel styrke sin vidensposition med særlig vægt på strukturelle inklusions- og eksklusionsmekanismer, men bør også arbejde for, at den generelle forskning på socialområdet løftes, og at der etableres nye strategiske forskningssamarbejder, der kan understøtte arbejdet med at komme fra lindring til forandring på det sociale område.

“Når systemet virker godt, kan det understøtte mennesker, som har det svært til at få det bedre og gøre det på en måde, så det enkelte menneske ikke føler sig forkert, men føler, at de kan bruge de særligheder, de har til noget konstruktivt. Nogle gange skal man kunne lade folk definere deres egen kasse.”

Anja Plesner Bloch, Formand for og stifter af Brugernes Akademi

FORUDSÆTNING 03

FRA SYSTEMETS YDELSER TIL MENNESKERS LIV

Vi har brug for en hjælp, der rammer behovet

Velfærd er ikke en ydelse, en indsats, en paragraf, eller noget andet, som velfærdssystemet giver til borgeren. Velfærd – at fare vel – handler om det gode liv. I sin kerne tager velfærd afsæt i det enkelte menneske og de hjælpesystemer, borgeren møder på sin vej, hvad enten det er kommunen, bostedet, fodboldklubben eller sundhedscenteret, skal altid tage afsæt i borgerens behov, ressourcer og relationer.

Tredje forudsætning for social forandring handler om, at vi skal have hjælpe- og støttestrukturer, der rent faktisk forebygger udsathed og muliggør social forandring. Og at det skal altid være menneskelivet og ikke systemets kasser, der er udgangspunktet for den hjælp, der gives.

Kapitlet handler derfor om, at vi skal skubbe endnu mere på arbejdet med at tænke menneske før system. Det handler om systeminnovation og om at ændre opgaveforståelsen, så afsættet er behov frem for ydelser.

- Med andres ord og perspektiver
- Rådets læsning af problemstillingen:
Vi skal skabe systemer, der passer til det levede liv
- Rådet anbefaler: Vi har behov for systeminnovation

MED ANDRES ORD OG PERSPEKTIVER

PRAKTIKERNE

“Systemet bliver opfattet rigtigt, fordi det er skabt kompliceret. Så kompliceret at selv fagfolk har svært ved at gennemskue det. Borgerne oplever for mange ansigter, for mange instanser, de skal rundt om, særligt når de har komplekse problemstillinger. Vi ved, hvad der virker, men vi mangler forståelsen for det komplekse og for gråzonen, dvs. dem, der ikke lige passer ind i en indsats.”

Birthe Povlsen, konsulent i Socialstyrelsen og medlem af Faggruppen Hjæmløse

CIVILSAMFUNDS- REPRÆSENTANTEN

“Socialsystemet og beskæftigelsessystemet bygger i dag grundlæggende på tanken om, at folk godt kan, men ikke vil. Jeg så gerne, at vi havde troen på, at folk gerne vil, men at de bare ikke kan lige nu og her. Og at dem, der ikke kan nu og her, skal have støtte og hjælp for at nå dertil, hvor de kan. Med et sådant menneskesyn bliver vi nødt til at agere over for folk, som vi ville over for vores nærmeste. Vi skal kunne investere i den form for tillid.”

Steffen Rasmussen, Stifter af Fundamentet i Aarhus

POLITIKEREN

“Indsatsen lykkes stadigvæk ikke i for mange af tilfældene: at man ikke møder det menneske, der fremhæver en særlig indsats som den, der fik dem til at komme på rette fod igen. Der er nogle tjeklister i det nuværende system. Jeg er med på, at vi ikke kan fjerne kategorierne, og det skal vi nok heller ikke, men vi må ikke stirre os blind på dem og gøre systemet til en stempelfabrik. Men det er sådan, at vores hjælpesystem er indrettet i dag. Der er snævre krav i forhold til loven. Og det gør, at der opstår blinde vinkler”

Karen Ellemann, MF Venstre

FORSKEREN

“På mange måder er det nogle af de samme problematikker, vi ser igen og igen. Velfærdssystemet får ikke overvundet nogle af de barrierer, der er i systemet. I stedet sker en reproduktion af dem. Udsathed handler ikke kun om borgernes enkeltproblemer – det handler i meget høj grad også om de mere strukturelle og velfærdssystemiske faktorer, der kan forstærke udsathed og social marginalisering.”

Lars Benjaminsen, seniorforsker, VIVE

BRUGERORGANISATIONEN

“Vi har et system, hvor det kræver så meget at bevise, at man er værdigt trængende, at dem, der har mest brug for hjælp, opgiver at søge hjælpen fra starten af. Det er simpelthen for uoverkommeligt at skulle bevise så meget.”

Christina Strauss, Landsformand for SAND

AKTIVISTEN

“Og så er vores samtale og vores diskurs omkring udsatte generelt, at det er de udsatte, der skal ændre sig og gøre noget anderledes, hvor jeg gerne så, at det var samfundet omkring dem, der ændrede sig. Det skal handle om at lave det om, der ligger omkring de udsatte, frem for at det er de udsatte selv, der skal ændre levevis eller deres udseende f.eks.”

Linda Villadsen, Foreningen Næstehjælperne

FORSKEREN

“Det er svært for systemerne at tale sammen, så de kan understøtte fællesskaber og åbne døre til, at flere kan komme med i et fællesskab. Man undervurderer simpelthen, hvor vigtigt det er, at systemerne arbejder sammen på tværs om at skabe deltagelsesbaner i fællesskaberne. Inklusion handler om, at de sociale steder fungerer, ikke individet.”

Ida Schwartz, socialpædagog og forsker, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole

Rådets læsning af problemstillingen:

VI UNDERVURDERER BETYDNINGEN AF DET, DER ER UDEN FOR INDIVIDETS KONTROL

“Jeg har en afsluttet patient, som jeg stadig går på apoteket med en gang om måneden, fordi han er meget psykisk, og apoteket gør ham bange. Hvis jeg ikke gik med, ville han ikke få sin medicin. Jeg har en anden borger, som ventede et halvt år på en voksenudredningssamtale i kommunen, fordi hun havde brug for en hjemmevejleder (hjælper med struktur på hverdagen og praktisk støtte, red.). I stedet blev hun tilbudt et gruppeforløb i at styre sin økonomi. Så det blev mig, der gik med hende på ejendomskontoret og ud at købe computer. Og så er der jo nogle andre patienter, der i mellemtiden har mistet nogle af mine sygeplejefaglige kompetencer.”

Denne beretning fra en sygeplejerske i socialpsykiatrien¹ er udtryk for stor handlekraft. For en høj faglig, menneskelig og etisk standard hos en på mange måder forbilledlig medarbejder. Men samtidig er det også en umådelig trist fortælling om et system, der reelt ikke er i stand til at imødekomme det levede liv og de behov for hjælp og støtte, som den enkelte har. Hvor medarbejderen derfor føler sig kaldet til at kompensere for systemets mangler og løser den reelle kerneopgave på trods.

Det kan og skal vi gøre noget ved.

Vi har i Danmark skabt et velfærdssystem, der til mange borgere leverer velfærdsydelser af høj kvali-

tet. Som på mange stræk fungerer som en effektiv, ressourceoptimeret maskine. Hvor mange møder en god borgerservice, et effektivt skattesystem og et velfungerende uddannelsessystem.

Men samtidig – og netop på grund af effektivisering, optimering og mangel på ressourcer – er der en gruppe borgere, der ikke oplever at få den hjælp, som de har behov for. Nogle af de mennesker møder vi i det indledende citat. Det er mennesker med behov, der ikke bare passer ind i én kasse i systemet, men som tværtimod ofte har brug for hjælp og bistand fra flere dele af vores velfærdssystem.

Det er mennesker, som i daglig tale nogle gange går under betegnelsen komplekse borgere. Fordi de har flere samtidige problemer – mangler en bolig, kæmper med psykiske lidelser, ikke kan få økonomien til at hænge sammen, har børn, der mistrives, og lignende. Men disse mennesker er ikke komplekse. I hvert fald ikke mere end alle andre. De er bare mennesker. Det er systemet, der er komplekst. Og vi må holde fast i, at det er systemet, der skal passe bedre til disse menneskers liv – ikke omvendt.

1. Fagbladet Sygeplejersken 03/2021

Socialområdets gordiske knude

Hvis vi vil sikre en hjælp, der reelt muliggør forandring for mennesker, der lever i eller er på kanten til at leve i social udsathed, skal vi kigge kritisk på vores hjælpesystemer. På om de reelt modvirker og arbejder med de forskellige aspekter af social udsathed, som vi diskuterede i forrige kapitel.

Når systemet har menneskelige konsekvenser: Tre eksempler

1. Mennesker med dobbeltbelastninger

VIVE anslår, at omtrent 30.000 personer har en psykisk lidelse og et samtidigt misbrug af rusmidler¹. Af KABS² estimeres det, at mellem 40-60 pct. af borgere med misbrug også har en psykiatrisk lidelse, og et skøn fra regeringens psykiatriudvalg i 2013³ var, at 30-50 pct. af alle indlagte på psykiatriske afdelinger har et samtidigt misbrug. I en anden VIVE-undersøgelse fra 2018⁴ fremhæves, at der i de seneste år er sket en stigning i gruppen af særligt sårbare unge med samtidigt misbrug i den kommunale socialpsykiatri. Når samarbejdet mellem regionerne, som behandler de psykiske lidelser, og kommunerne som behandler misbruget, ikke fungerer, er konsekvenserne tydelige. Mennesker bliver sendt fra det ene system til det andet med den konsekvens, at behandlingen mislykkes⁵.

2. Overgangene fra børneområdet til voksenområdet: Efterværnet som eksempel

Støtten til tidligere anbragte unge i overgangen fra anbringelse til voksenlivet er et eksempel på en overgang fra børneområdet til voksenområdet, hvor samfundet risikerer at tabe unge mennesker, der kunne have fået bedre betingelser på starten af voksenlivet. En undersøgelse fra VIVE fra 2020⁶ viser, at kun halvdelen af tidligere anbragte unge

Det er langt fra noget nyt at tale om, at vi skal tage udgangspunkt i det levede liv og det enkelte menneske frem for systemets kasser og logik. Trods det hører vi stadig alt for mange historier om, at netop det velfærdssystem, der er skabt for at hjælpe mennesker, der lever i eller er på kanten til at leve i social udsathed, er det, der spænder ben for gode liv og social forandring.

modtager efterværnet, der er den ordening, der skulle gribe dem, og at det særligt rammer de mest socialt udsatte unge med psykiatriske diagnoser og dem uden uddannelse og job. Konsekvenserne er tydelige i undersøgelsen: Kun 23 pct. af tidligere anbragte unge gennemfører en ungdomsuddannelse, 44 pct. har en psykiatrisk diagnose som 19-årig, og mange dømmes for kriminalitet og oplever hjemløshed.

3. Udskrivning fra hospitalet og manglende koordination

En temarapport fra Ombudsmanden i 2017⁷ konkluderede, at det er problemer i samarbejdet mellem socialpsykiatriske botilbud og de psykiatriske hospitalers behandlingsafdelinger. Problemerne er særlige ved indlæggelser og udskrivinger fra psykiatrien til botilbuddene, hvilket ofte sker på skæve tidspunkter og uden forudgående underretning. Den manglende underretning gælder også for ændring af medicin. Samtidig melder de psykiatriske afdelinger om manglende plads på botilbuddene.

1. VIVE. 2019. Når udsatte borgere møder velfærdssystemet.
2. KABS. 2018. Fagligt notat: Behandling af misbrugere skal samles ét sted!
3. Regeringens psykiatriudvalg. 2013. Indsatsen for mennesker med psykiske lidelser - udvikling i diagnoser og behandling. Bilagsrapport 2.
4. VIVE. 2018. Komplexitet i borgersager og opgaveløsning i socialpsykiatrien. En kvalitativ undersøgelse i fire kommuner.
5. VIVE. 2019. Når udsatte borgere møder velfærdssystemet.
6. VIVE 2020. Tidligere anbragte unge -18 år og på vej mod voksenlivet.
7. Ombudsmanden 2017. Temarapport: Socialpsykiatrien - sikkerhed for beboere på botilbud og sektorovergange.

“Socialpolitikken er alt for hårdt knyttet på beskæftigelsespolitikken. I kommunen diskuterer vi beskæftigelsesområdet frem for det enkelte menneske, fordi beskæftigelse er blevet synonymt med det gode liv for den enkelte. Det er et problem, for det giver ikke plads til socialarbejdet.”

Kristine Folkjær Leed - Socialpædagog og misbrugsbehandler på Center for Alkohol- og Stofbehandling i Roskilde Kommune

“Systemet får lov til at bestemme alt for meget ud fra egne behov frem for at tage udgangspunkt i borgerens behov. Det er jo borgeren, man skal kunne hjælpe til at fungere, ikke systemet.”

Thorkild Olesen - Formand for Danske Handicaporganisationer

Løsningen er at gøre det enkelte menneskes behov til det, der er styrende for systemets udvikling. Det handler ikke nødvendigvis om mindre system. Det handler om bedre balance mellem system- og borgerperspektiv. Om koblingen mellem den enkeltes levede liv, erfaringer, håb og drømme og systemets faglighed, viden og metoder.

Vi bilder os ikke ind, at der findes en snuptags-løsning, men vi tror meget på princippet om ”no wrong door”. At uanset hvor man banker på, så bliver man ikke afvist, men i stedet vist hen til rette sted. Ud over det peger erfaringerne fra frikommuneforsøg, projekter og forskning på feltet ofte på det samme: Helhedsorienterede indsatser med udgangspunkt i menneskets behov og levede liv fungerer, og særligt vigtige komponenter i det er opgaveforståelse, relationer, faglighed og organisering – og ikke mindst samspillet mellem de faktorer. Endnu er vi ikke lykkedes med at skalere denne indsigt til den bredere drift.

Hvis det skal lykkes, skal vi tage grundlæggende fat flere steder og på den måde skabe systeminnovation. Vi skal flytte fokus i opgaveforståelsen. Sætte tyk streg under det relationelle. Give rum og retning til fagligheden. Og lade opgaven være det styrende i organiseringen.

Opgaveforståelsen: Er opgaven at levere ydelser eller muligheden for gode liv?

Når et menneske med afhængighed af rusmidler møder op på et misbrugscenter, er der stor forskel på, om tilgangen er: ”Det her er, hvad vi har på hylderne, hvad vil du have?” eller ”Hvad vil du gerne kunne? Hvad er dit ønske med at komme her? Hvad drømmer du om?”

De to forskellige tilgange illustrerer en stor forskel i forståelsen af kerneopgaven. I forståelsen af hvad man som system er sat i verden for. Lidt forsimplet sagt: Er opgaven at levere ydelser og aktiviteter med udgangspunkt i de tilbud, der er på hylderne? Eller

er det at hjælpe til at skabe social forandring og bedre liv med udgangspunkt i det menneske, der er trådt ind ad døren?

Med den første tilgang gør psykiatrisygeplejersken fra det indledende citat sit arbejde rigtigt dårligt, fordi hun nedprioriterer de arbejdsopgaver, hun har på sin liste. Med den anden er hun et forbillede, fordi hun trodser systemets begrænsninger og gør det, der er behov for i situationen, selvom det, der skulle til, ikke var det, der stod på listen over sygefaglige opgaver.

En opgaveløsning med afsæt i den enkelte, menneskets liv og relationer er central for, hvorvidt vi reelt har mulighed for at skabe social forandring. Men det bliver også sværere at definere, hvor opgaverne starter og slutter, og hvad de indeholder. Er socialrådgiverens arbejde fx slut, når et menneske har formuleret et ønske om at blive en del af nye fællesskaber, eller når de står nede i fodboldklubben? Hvordan balancerer man mellem et menneskes egen ide om, hvad der er vigtigt, og hvad man med fagbrillerne på, vurderer er godt? Og hvordan organiserer man en opgaveløsning, hvor svaret ligger et sted mellem socialpsykiatrien, beskæftigelsesindsatsen og det lokale foreningsliv?

En opgaveforståelse, der tager udgangspunkt i levede liv, kræver, at relationer, faglighed og organisering også skal indrettes med det perspektiv. Ellers skaber vi et system, hvor borgere og medarbejdere skal lykkes på trods. Og det kan faktisk godt lade sig gøre. Det, som sygeplejersken fra det indledende citat kalder skygearbejde i psykiatrien, kaldes i somatikken ”socialsygepleje” og er et integreret tilbud til socialt udsatte patienter under indlæggelse.

Relationerne: Vi skal arbejde meget, meget mere med det relationelle

Med en ændret opgaveforståelse bliver relationer afgørende. Det handler både om det enkelte menneskes forskellige relationer til venner, familie, arbejdsplads mv., og relationerne mellem borgere og de fagprofessionelle. Vi kan ikke lykkes med at skabe mulighed for bedre levede liv uden blik for menneskers relationer uden for systemet. Og vi kan ikke sikre, at vi svarer på de rigtige behov, hvis ikke relationen, fortroligheden og tilliden er til stede mellem borger og medarbejder.

Det der ligger uden for systemet: Det offentlige velfærdstilbud kan aldrig være den hele løsning. Det gode liv er ikke ydelser – det er venskaber, familien, klubber, foreninger, et godt arbejde mv. Det handler med andre ord om meget mere end det offentlige hjælpesystem. Relationer, fællesskaber og handlekraft til den enkelte opstår ofte helt andre steder – og skal for at være bæredygtige på den længere bane netop også række ud over det offentlige. Derfor skal vi arbejde endnu mere fokuseret med, hvordan vi bygger bro mellem det, der sker i det offentlige hjælpesystem, civilsamfundet og i virksomhederne. På den måde kan vi måske også tage livtag med, hvordan vi skaber et sømløst hjælpe- og støttesystem, der understøtter relationer 24-7, ikke kun 9-16.

Det der foregår inden for systemet: Relationen mellem den fagprofessionelle og borgeren er afgørende for, at der sker progression – for at det enkelte menneske flytter sig. Vi har derfor brug for at værne om denne relation. Det kan være vanskeligt i systemer, der er opdelt i fagligheder, fagområder og sektorer. Vi ved, at nogle borgere har et tocifret antal sagsbehandlere og kontaktpersoner på tværs af det offentlige hjælpesystem. Derfor skal vi arbejde på at skabe en simpel indgang til hjælpe- og støttesystemerne for mennesker, der lever i social udsathed. På den korte bane kan koordinatore og kontaktpersoner være en løsning for mennesker, der har brug for hjælp og

støtte, men reelt er sådanne løsninger symptomer på et system, der grundlæggende ikke passer til det enkelte menneskes liv. På den længere bane skal vi derfor finde nye systemiske svar, der bygger på relationernes betydning for hjælp, støtte og progression.

Fagligheden: Vi skal give rum og retning til fagligheden

Vi har nogle af verdens dygtigste fagprofessionelle i Danmark, og derfor skal vi skabe rammer, der giver fagligheden plads. Fagligheden er underlagt de systemer og rammer, den skal virke inden for, det beskriver vi i næste afsnit. Men fagligheden skal også løbende udvikle sig.

Det kræver en større faglig indsigt og indsats at arbejde med et udefra-og-ind perspektiv på opgaven, end hvis det bare handler om at trække ydelser ned fra hylden. I dette perspektiv er det enkelte menneskes liv det, der sætter rammerne for og organiserer fagligheden frem for det modsatte. Det kræver fortsatte løft af fagligheden. Fx viser analyser foretaget under specialiseringsarbejdet i Socialministeriet, at kun knap halvdelen af medarbejderne på bosteder har en relevant uddannelse¹. Det går ikke. Hverken i forhold til det menneske, der har brug for hjælp og støtte, eller medarbejderen, der står med vanskelige faglige problemstillinger uden de nødvendige professionelle kompetencer og redskaber.

Høj faglighed og professionalismisme handler bl.a. om:

- **Opgaveforståelse og rammerne for opgaven:** Høj faglighed forudsætter, at man både kender formålet og de konkrete rammer i den lovgivning, man arbejder inden for. Vi ved fra forskningen, at der er behov for at øge kendskabet til begge elementer hos medarbejderne i socialfagligt arbejde.

1. [Fhttps://sl.dk/om-os/udgivelser/uddannelse/uddannet-personale-paa-det-sociale-omraade](https://sl.dk/om-os/udgivelser/uddannelse/uddannet-personale-paa-det-sociale-omraade)

• Viden om redskaber og metoder, der virker:

Det er en kronisk udfordring i arbejdet med social udsathed, at vi ved for lidt om, hvad der virker, at vi ikke bruger den viden, der er, og at vi ikke skaber den viden, vi mangler. Et fagligt løft af det sociale arbejde handler også om et vidensløft.

- **Etik:** I det relationelle arbejde holder man noget af et andet menneskes liv i sine hænder. På den måde handler høj faglighed også om at kunne rumme det menneske, man står overfor. Og om at kunne håndtere de livsvalg, et socialt udsat menneske kommer med.

Der er og må ikke være en modsætning mellem høj faglighed, professionalisering og specialisering på den ene side og det relationelle på den anden. Tværtimod hænger det sammen. Vi kan ikke løse opgaven uden relationerne, men heller ikke uden faglighed. Og vi skal sikre, at den stadig stigende professionalisering og specialisering – og det at blive dygtigere og klogere på enkelte målgrupper og udfordringer – ikke bærer ved til silodannelse og fastlåste ydelser.

Organiseringen: Vi skal skabe strukturer, der understøtter opgaven

Velfærdssystemet er i dag ikke organiseret ud fra en opgaveforståelse, der tager afsæt i menneskets liv. Snarere er velfærdssystemet opbygget efter lovgivning, og hvad systemet leverer af faglighed, ydelser og indsatser. Nogle gange helt ned på medarbejderniveau, så den enkelte medarbejder kun har ansvar for en enkelt paragraf i serviceloven.

Samtidig retter de økonomiske incitamenter for kommuner og regioner sig først og fremmest mod at overholde budgetterne. Skarpt adskilt økonomi mellem kommuner og regioner, og mellem forskellige forvaltninger, institutioner og enheder i kommunerne vanskeliggør den forebyggende og sammenhængende indsats.

Resultatet af denne organisering er, at man får mange forskellige blik på borgerne, som ikke nødvendigvis hænger sammen. Vi kender alle betegnelser som kassetænkning, siloorganisering og lignende. I sig selv er det ikke et problem, at forskellige opgaver varetages i forskellige enheder. Problemet opstår, når enhederne ikke tænker og arbejder sig ind i en sammenhæng.

At lykkes med kerneopgaven kan næsten ikke andet end fordr et tværgående samarbejde. På tværs af fagområder og på tværs af sektorer. Vi skal derfor sikre, at incitamentene, strukturerne og systemerne grundlæggende ligger rigtigt og peger i retning af den fælles opgave. Helt inde i velfærdssystemets maskinrum. Det handler om styring og ledelse i den offentlige sektor, som skaber forudsætningerne for, om man kan løse opgaven og reelt skabe muligheder for social forandring.

Rådet anbefaler:

VI HAR BEHOV FOR SYSTEMINNOVATION

Vi skal ændre systemet ved at begynde med opgaveforståelsen. Så opgaven begynder med den enkelte og deres behov – hvad mennesker drømmer om og ønsker for deres liv. Og at fokus ligger på effekt frem for proces. Den indsigt skal vi bruge til for alvor at arbejde med relationerne, fagligheden og organisationen.

På den måde kalder vi her på det, som vi af mangel på bedre begreb kan kalde systeminnovation, hvor vi trykker på flere knapper på samme tid. Hvor målet er at skabe et system, hvor det at løse kerneopgaven ikke sker på trods men på grund af systemets indretning. Det kalder samtidig på samfundsinnovation, da det offentlige system ikke kan løse opgaven alene. Social forandring er en fælles opgave for velfærdssamfundet.

Vi anbefaler, at vi opprioriterer reel systeminnovation med fokus på:

- At hjælpen og støtten altid tager **afsæt i det enkelte menneske**. Særligt når det er et menneske, der ikke af sig selv kan navigere i det system, vi har opbygget.

- At systemet udvikles med af afsæt i en **tydeligere opgaveforståelse, et stærkere blik for betydningen af menneskers relationer, en mere fleksibel organisering og højere faglighed**.

- At velfærd tænkes som mere end det offentlige system – og at vi skal se særligt **civilsamfundets løsninger** endnu stærkere som en del af fremtidens socialpolitik.

Det er let at være pessimist på denne forudsætning. Fordi vi har talt om det længe, uden at vi for alvor har løst problemet. Men vi kan se, at systeminnovation kan lade sig gøre. Fx når læger under coronakrisen med et klart mandat kom helt ud på væresteder, skabte relationer til kvinderne og gav en højtspecialiseret behandling. På samme måde ser vi tegn på, at hjemløseområdet efter et langt sejt træk, bevæger sig i retning af grundlæggende systemiske forandringer.

Rådet til Rådet:

HVORDAN KAN DET NÆSTE RÅD FØLGE OP PÅ ANBEFALINGERNE?

Et nyt råd skal engagere sig i arbejdet med at skabe hjælpestrukturer, der rent faktisk forebygger social udsathed og muliggør social forandring. Det indebærer:

- **At flytte fokus i opgaveforståelsen:** Der er behov for at definere kerneopgaven på socialområdet – for at sætte en fælles retning for udvikling af systemet med fokus på det enkelte menneskes behov.

- **At arbejde for systeminnovation:** Indsigterne fra en opgaveforståelse, der tager udgangspunkt i levede liv, skal bruges til for alvor at arbejde med relationerne, give rum og retning til fagligheden og lade blikket for mennesket være det styrende for organisationen.

“Hvorfor spørger man en politiker eller en embedsmand om, hvordan det er at være udsat? Det kan de jo ikke svare på. De kan læse det et eller andet sted. Spørg en udsat om, hvordan det er at være udsat.”

Dennis – It-medarbejder

FORUDSÆTNING 04

FRA INDDRAGELSE TIL DELTAGELSE

Vi har brug for, at alle oplever, at de har selv- og medbestemmelse

---

Fjerde forudsætning for social forandring handler om betydningen af deltagelse. Om muligheden for at påvirke. Om at drive forandring. Om at tale selv i stedet for at blive talt til eller om. Og om at sprede magten.

Vi skal gøre deltagelse til noget helt centralt i arbejdet med at skabe social forandring. Vi ved, at det at tage del fremmer anerkendelse og følelsen af at være vigtig og bidrage med noget. Og vi ved, at det skaber bedre løsninger lokalt og på samfundsplan, hvis de baseres på erfaringer, viden og perspektiver fra det levede liv – uanset hvor det så er levet.

Fjerde kapitel handler derfor om, at vi har brug for, at socialt udsatte mennesker oplever, at de har selv- og medbestemmelse. Når det gælder deres eget liv og situation. Når det gælder løsningerne og tilbuddene til dem. Og når det gælder udviklingen af vores fælles samfund.

- Med andres ord og perspektiver
- Rådets læsning af problemstillingen: Vi har brug for, at flere tager del
- Rådet anbefaler: Giv mennesker magt via deltagelse

MED ANDRES ORD OG PERSPEKTIVER

FONDSDIRECTØREN

“Socialt udsatte bør være del af alle dele af politikskabelse – fra formulering, til implementering. Det skal mainstreames ind i alle dele af arbejdet. Det er klart min opfattelse, at det giver mening og er vigtig både i forhold til deres egen sag, andre områder og udviklingen generelt set.”

Henriette Christiansen, Direktør, Egmont Fonden

FORSKERNE

“Selvom undersøgelsen tegner et tydeligt billede af de alvorlige og sammensatte sociale og helbredsmæssige problemer i gruppen af socialt udsatte, viser resultaterne samtidig, at der er et ønske om og potentiale for social deltagelse blandt de socialt udsatte borgere. Det kommer blandt andet til udtryk ved den høje andel blandt de arbejdsløse og sygemeldte blandt de socialt udsatte, og ved at der en del, der deltager i grupper og aktiviteter i civilsamfundet, selvom disse andele er væsentligt lavere end i den øvrige befolkning.”

Fællesskabsmålingen, 2017

PRAKTIKEREN

“Hvis man vil have folk i tale, så skal der også være en ramme for, at de faktisk får ordet igennem og bliver hørt. At man faktisk kan få del i nogle af beslutningerne. Det handler om at garantere indflydelse til dem, der har det svært.”

Steffen Rasmussen, Fundamentet Aarhus

MENNESKET

“Jeg har været med til så mange konferencer, hvor jeg bare har fået at vide, at jeg skal samle op sammen med nogle andre, der har været anbragte, og så har vi fem minutter. Så kommer borgmesteren og holder oplæg, men der er ikke plads til spørgsmål, og så slutter den bare der. Jeg har følt mig mere som en udstillingsmodel, end at det har været oprigtig inddragelse. Vi skal sidde med ved bordet.”

Josefine Skjødt, De Hjemløses Organisation SAND

POLITIKEREN

“Jeg tror, at der er mange, der ikke rigtig ved, hvordan de skal håndtere socialt udsatte borgere. Det kan jo godt være lidt voldsomt at møde, hvis man ikke ser det ofte. Det er et kulturmøde, som vi skal blive bedre til at facilitere, og det gør vi ved at udjævne asymmetrien. At vi skaber mere symmetriske relationer, hvor det ujævne magtforhold udlignes – og ikke mindst at vi skaber rum for det.”

Trine Torp, socialordfører SF

MINISTEREN

“Vi lever mere opdelt, og udsathed bliver mere usynlig. Derfor har vi brug for en synlighed, der viser, at udsathed er noget, det er nødvendigt for hele samfundet at forholde sig til. Og så er udsattes stemmer vigtige for at kunne kvalificere de løsninger, vi skal lave. Vi tror, vi har spændt et sikkerhedsnet ud, men de har på egen krop oplevet, at de ikke blev grebet. Vi skal have alle dele af samfundet med i debatten om, hvordan vi kvalificerer de politiske forandringer, vi som samfund har brug for.”

Astrid Krag, Social- og Ældreminister

Rådets læsning af problemstillingen:

VI HAR BRUG FOR AT FLERE TAGER DEL

Tænk, hvis forældre kun skulle tale om småbørnsområdet. Studerende kun om uddannelsespolitik. Kræftpatienter kun om sundhedsvæsenet. Og ældre kun om plejehjem og pensionsopsparinger. Helt oplagt er disse målgrupper vigtige stemmer på de pågældende politikområder – men de har meget mere at bidrage med, og hvis de kun blev inviteret til at tale om det, der vedrører dem direkte, ville vi miste alle deres vigtige erfaringer, perspektiver og løsningsforslag på alle mulige andre områder.

Tænk, hvis vi spurgte socialt udsatte mennesker om andet end social udsathed. Hvordan ville de gøre folkeskolen til et bedre sted at være for alle børn? Har de ideer til en mere indbydende byindretning? Eller tanker om sundhedsvæsenets indretning?

På mange velfærdsområder er vi gået fra at tale om inddragelse til at tale om deltagelse. Vi bruger ord som samskabelse og borgerdrevet innovation. Men på det sociale område mangler vi – trods mange fine projekter og tiltag – fortsat at gøre deltagelse til en grundlæggende og integreret del af enhver proces i arbejdet med mennesker, der lever i social udsathed. Uanset om vi taler om individuelle indsatser, udvikling af organisationer og tilbud eller udviklingen af samfundet.

Diskussionen om deltagelse kan hurtigt blive en diskussion om metoder. Om hvordan man gør det. Hvad der er besværligt. Og om det er tiden værd. Det er forståeligt, men først må vi spørge os selv, hvorfor vi overhovedet skal tale om deltagelse, og om hvad vi går glip af, hvis socialt udsatte mennesker ikke deltager. Og endnu vigtigere, hvad vi kan opnå ved at få dem mere på banen. Med det afsæt kan vi prioritere og vælge metoder.

Deltagelse er grundlaget for social forandring på alle niveauer

Deltagelse handler om at sprede magten. Om at sikre, at alle mennesker har indflydelse, selv- og medbestemmelse. På eget liv. På de fællesskaber og tilbud, man er en del af. Og på samfundets udvikling.

Vi ved, at det har store konsekvenser, når mennesker ikke tager del. Individuelt ser vi et tab af mening, selvrespekt og decideret afmagt. Men det koster også der, hvor vi mangler viden, erfaring og perspektiver til at udvikle vores organisationer og sociale indsatser. Og det udfordrer sammenhængskraften og legitimiteten på samfundsplan, når socialt udsatte mennesker ikke har en stemme i samfundsdebatten.

Den positive historie er, at der er meget at vinde,

hvis vi får flere til at tage del. Flere til at bruge deres stemme. Og flere til at føle, at de har en naturlig ret til indflydelse og medbestemmelse.

Deltagelse er ikke en silver bullet, men det er tæt på. Hvis vi lykkes med at skabe rammerne, motivationen og muligheden for, at socialt udsatte mennesker kan og vil tage større del, tager vi et kæmpe skridt i retning af social forandring. Det gælder på flere niveauer:

- **Individ: Deltagelse kan flytte den enkelte fra eksklusion til inklusion:** Det betyder noget, om man bliver talt om, talt til eller talt med. Om man får lov til at fortælle sin egen historie. Om man bliver repræsenteret eller repræsenterer sig selv. Det gælder i samtalen på jobcenteret. Hos lægen. Til forældrekonsultationen. Vi skal

spørges og trænes i at tage ordet. Deltagelse påvirker troen på egen indflydelse og på egen stemme. Deltagelse er en rettighed og en følelse. En ret til at have magt og selvbestemmelse. En følelse af at høre til, være med og betyde noget.

- **Organisation: Deltagelse kan skabe bedre sociale tilbud og løsninger:** Det betyder noget at bidrage med erfaringer og perspektiver. At være med til at udvikle bedre løsninger for nogle, der er i samme situation som en selv. Men det betyder også noget for indholdet af løsningerne. Vi skaber bedre løsninger, når vi tager erfaringerne fra tidligere anbragte med i udviklingen af nye anbringelsesformer. Når vi inviterer mennesker med flere diagnoser med i debatten om overgange i sundhedsvæsenet. Og når vi engagerer mennesker uden

Hvem taler socialt udsattes sag? Et historisk perspektiv

Historisk har forskellige kirkelige (diakonale) organisationer spillet en afgørende rolle i at sikre hjælpen til socialt udsatte mennesker. Barmhjertighed og omsorg for samfundets svageste førte til oprettelse af fattighjem og herberger.

Med arbejderbevægelsens organisering kom bekæmpelse af social udsathed for alvor til at blive en del af den politiske dagsorden. Det handlede om solidaritet med alle arbejdere og om at skabe bedre vilkår for dem, der ikke kunne arbejde.

Efter 2. verdenskrig opstod der flere og flere sociale organisationer, og organisationer som fx Røde Kors udviklede et stort socialt arbejde i Danmark.

De diakonale og sociale organisationer spiller i dag en afgørende og landsdækkende rolle i civilsamfun-

det og påtager sig hver dag et stort og nødvendigt arbejde for mennesker, der lever i social udsathed.

I slutningen af 70'erne skete der igen noget nyt. Med Galebevægelsen begyndte psykiatriske patienter selv at tage ordet og stille spørgsmål ved, hvordan de blev behandlet i samfundet. De seneste årtier har der været en opblomstring af brugerorganisationer: Klassiske interesseorganisationer for hjemløse og for psykiatribrugere er opstået med SAND og LAP, men også Hus Forbi, Brugerforeningen og Brugernes Akademi har formået at sætte politiske dagsordener. Senest har mere uformelle netværk så som Næstehjælperne for "reformramte" sat vilkårene for mennesker på overførselsydelse til offentlig debat. Og senest har nyere organisationer og foreninger som De Anbragtes Vilkår haft stor påvirkning på anbringelsesområdet så som ved aftalen Børnene Først, der blev præsenteret i maj 2021.

hjem i diskussionen om indretningen af byrummet. Hvis vi opskriver betydningen af erfaringseksperter som videnskilder på linje med praksisviden og forskning, får vi bedre løsninger.

- **Samfund: Deltagelse kan kitte vores samfund sammen:** Det betyder noget for samfundet, at de løsninger, der kommer på banen, og den politik, der udvikles, afspejler ikke blot en del af befolkningen, men hele befolkningen. Vores demokrati bygger på et grundlæggende løfte om alle borgeres deltagelse og indflydelse på samfundsudviklingen. At alle borgere skal have mulighed for at deltage meningsfuldt og vedvarende, og at deres stemme fortjener at blive hørt uanset deres sociale baggrund eller livssituation. Det betyder noget for tilliden mellem os – for sammenhængskraften. Og det betyder noget for hvilken politikudvikling, der sker. Vi ser i disse år vestlige demokratier ryste i deres grundvold, fordi deltagelsen og dermed magten er ulige fordelt. Så meget desto mere vigtigt er det, at alle borgere har en adkomst til at mene og ytre sig om de brede samfundsmæssige problemstillinger, ikke bare på deres "eget" område.

Metoderne skal matche målene

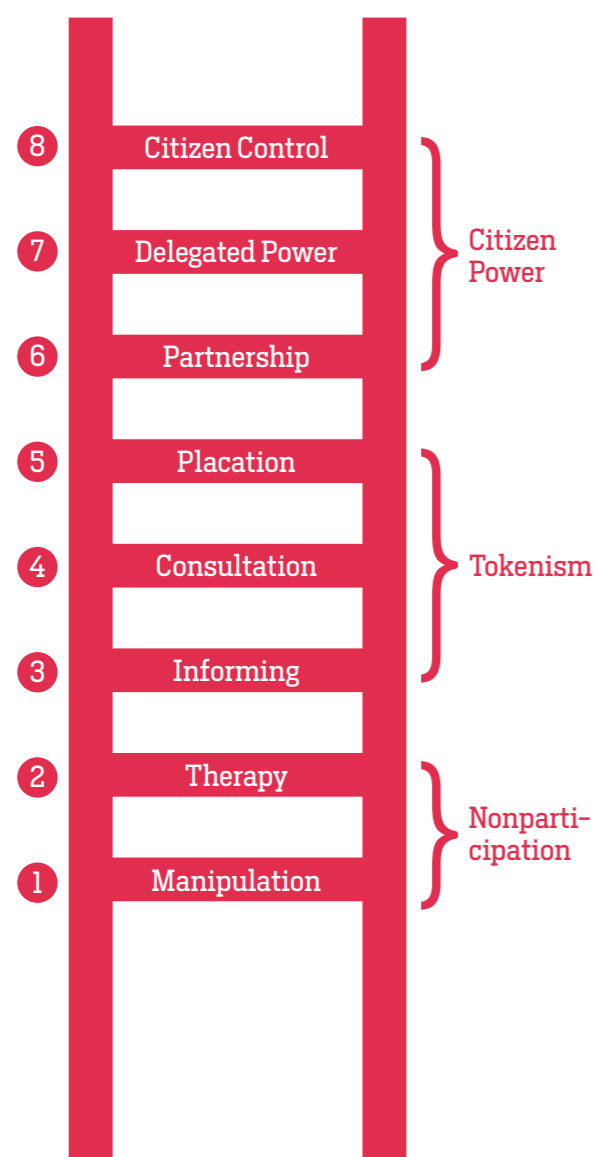
Socialt udsatte mennesker har mindre magt end andre mennesker i vores samfund. Over deres eget liv, over deres tilbud og over samfundsudviklingen. Det skal vi arbejde på at ændre.

Ofte hører vi, at det er en målgruppe, der er svær at nå og engagere. Men vi kan også se problematikken fra en anden vinkel. Nemlig at det er deltagelsesformerne og ikke menneskerne, den er gal med. At vi simpelthen ikke har formater, der er tilpas målrettede, relevante og engagerende.

Det danske samfund har en generel udfordring med at skabe deltagelsesformer, der reelt set engagerer mennesker, men socialt udsatte mennesker er en særligt kritisk målgruppe. Det interessante er, at hvis vi får dem til at tage mere del, får vi også gode bud på, hvordan vi får resten af befolkningen med. Alle mennesker kan tage del – uanset hvor mange problemer man ellers kæmper med. Det er en af konklusionerne i det inspirationshæfte, som Rådet for Socialt Udsatte har fået udarbejdet i forbindelse med arbejdet med fremtidens socialpolitik. Men det kræver noget af rammerne for deltagelsen.

Inspirationshæftet viser meget klart, at nøglen til at lykkes med deltagelse på alle niveauer er, at vi evner at tilpasse tilgangen og metoderne til de mennesker, der skal være deltagere. Der skal arbejdes både med, hvordan der inviteres. Hvad der spørges om. Hvordan der spørges. Hvordan det formidles, hvad målet og sammenhængen er. Hvordan der samles op. Og hvordan der gives en tilbagemelding på, hvad processen har flyttet – eller ikke har flyttet. Deltagelse fejler, hvis det er menneskene, der skal tilpasse sig metoden frem for omvendt.

Grader af deltagelse og muligheden for indflydelse: En illustration

Sherry Arnsteins inddragelsesstige
(Kilde: Arnstein 1969: 217)

Sherry Arnsteins deltagelsesstige rangerer forskellige grader af borgerinddragelse på et kontinuum fra ingen eller begrænset deltagelse til fuldkommen borgerkontrol, magt og selvbestemmelse. Stigen består af otte trin:

De to nederste trin – manipulation og terapi – er ikke reel inddragelse. Formålet er at uddanne eller 'kurere' borgerne ved hjælp af rådgivning og i nogle tilfælde overtalelse, så borgerne handler på den måde, magthaverne ønsker det.

De midterste trin – informering, konsultation og forsoning – dækker over grader af symbolske handlinger betegnet 'tokenism'. Disse handlinger giver sårbare grupper mulighed for at blive hørt og have en stemme ved, at magthavere lytter til deres repræsentanter, men borgerne får ikke magt, der sikrer, at deres synspunkter får indflydelse på praksis.

De øverste trin betegner niveauer af inddragelse med høj indflydelsesgrad. Det kan være i form af 'partnerskaber', hvor borgerne inddrages i at afveje fordele og ulemper med magthavere. Eller det kan være i form af 'uddelegering' og 'borgerstyring', hvor borgerne tildeles beslutningsretten eller fuld ledelsesmæssig styring over et givent område eller en indsats.

Læs mere om deltagelsesstigen og nyere tolkninger af modellen i litteraturstudiet "Veje til deltagelse for borgere i socialt udsatte positioner – Et litteraturstudie om de teoretiske diskussioner på feltet" (2021) udarbejdet af Socialt Udviklingscenter SUS for Rådet for Socialt Udsatte.

"Det vigtige, når vi taler socialpolitik, det er at lytte til den hjemløse eller den udsatte og høre, hvad deres behov er. Fordi vi er alle sammen forskellige."

Kim Allan – Hjemløs / Hus Forbi-sælger

“Det må aldrig være et krav for at være her, at man skal passe ind. Det er samfundet selv, der skal tilpasses.”

Linda Villadsen – Medstifter af Næstehjælperne

Deltagelse som vejen til forandring: Tre eksempler til inspiration

Rådet for Socialt Udsatte udgav i juni 2021 inspirationshæftet ”Deltagelse som vejen til forandring - 12 eksempler til inspiration”. Hæftet beskriver forskellige tilgange og indgangsvinkler til at styrke den demokratiske deltagelse hos socialt udsatte mennesker. Her beskrives tre korte eksempler på forskellige tilgange, der optræder i hæftet.

Odense kommune – en spørgeskemaundersøgelse blandt byens mest socialt udsatte mennesker

Efter historier om trusler og afpresning blandt socialt udsatte mennesker i Odense, samarbejdede kommunen med byens sociale tilbud om spørgeskemaundersøgelse, hvor socialt udsatte mennesker blev spurgt om deres perspektiv på problemet og mulige løsninger. Personalet på de sociale tilbud havde en-til-en samtaler med brugerne af tilbuddene, hvor de udfyldte skemaet sammen. En metode, der gav 92 udfyldte spørgeskemaer – 42 flere end ambitionen. Brugere følte sig hørt og oplevede, at deres problemer blev taget alvorligt af kommunen. Odense kommune indførte efterfølgende faste møder hver 3.-4. uge på tværs af de sociale organisationer og politiet for at drøfte trusselsituationen, hvor det indgår som et fast punkt på dagsordenen, at man har spurgt socialt udsatte mennesker om et aftalt emne før mødet.

Bikubenfonden og Socialt Udviklingscenter SUS: Unge som erfaringseksperter

En gruppe tidligere anbragte blev inviteret til at dele sine erfaringer om, hvad der skal til for at skabe en god overgang fra en anbringelse

til egen bolig. Metoden lægger i sin form stor vægt på, at de unge fik tid til at forberede sig og dele erfaringer, før en gruppe af relevante fagprofessionelle og forskere blev inviteret til en fælles vidensudvikling, men hvor de unges erfaringsbaserede viden indgik på lige fod med den faglige viden i udformningen af anbefalinger. Den efterfølgende rapport er blevet brugt som udgangspunkt for at diskutere og kvalificere udspillet til Barnets Lov, og Bikubenfonden har i samarbejde med Dansk Design Center og fem kommuner igangsat en innovationsproces for at vende den nuværende praksis på anbringelsesområdet på hovedet og nytænke anbragte unges overgang til eget hjem.

Næstehjælperne - Praktisk hjælp og netværk mod fattigdom

Næstehjælperne er et uformelt og selvorganiseret netværk for og af mennesker, der er ramt af beskæftigelses- og fattigdomsreformer. Netværket yder både praktisk hjælp og er samtidig et politisk fællesskab, der har til mål at bekæmpe fattigdom og særligt de såkaldte fattigdomsreformer. Næstehjælperne er primært organiserede på Facebook. Hovedgruppen, hvor man kan give og søge hjælp og koordinere politiske aktioner, har mere end 22.000 medlemmer. Dertil kommer op mod 40 lokale grupper. Den grundlæggende tanke bag netværket er, at alle i netværket er næstehjælper, uanset om man modtager hjælp fra gruppen, eller om man giver hjælp. Det skaber ligeværd i, hvad der ellers kunne være en ulige relation, og hjælper til afstigmatisering af socialt udsatte mennesker. I Næstehjælperne samles man i et fællesskab, hvor man sammen søger muligheder til at påvirke en politisk dagsorden.

Find inspirationshæftet her: <https://www.udsatte.dk/publikationer/120/deltagelse-som-vejen-til-forandring>

Rådet anbefaler:

GIV MENNESKER MAGT VIA DELTAGELSE

Dagsordenen om deltagelse har en presserende nødvendighed, der både taler ind i de helt store (globale) dagsordenener og de helt små lokale. Den store samtale om, hvordan vores samfund hænger sammen, og hvorfor vi ser gule veste og Men in Black. Og den helt nære, der handler om, hvorfor socialt udsatte mennesker oplever, at der ikke lyttes, når de taler – eller at de slet ikke bliver spurgt.

Deltagelse er samtidig den mest potente kilde til forandringskraft. Til at gøre dem, det hele handler om, til dem, der driver forandringerne. Derfor skal vi på alle niveauer kraftigt opprioritere deltagelse. Det handler om den individuelle forandringskraft i, at dem, vi taler om, taler selv. Om deres liv, ønsker, drømme og erfaringer. Og om den samfundsmæssige forandringskraft, der ligger, hvis vi også får dem til at tale med. Om hvordan vi skaber bedre løsninger på social- og udsatteområdet, og om hvordan vi udvikler vores samfund, og hvor det er på vej hen.

Vi anbefaler derfor:

- At deltagelse tænkes og dermed **prioriteres som afgørende præmis for forandringskraft** på individ-, organisations- og samfundsniveau.

Som en forudsætning frem for noget, vi også lige skal huske til sidst i processen.

- At der sker et **markant fagligt og metodemæssigt løft** i forhold til, hvordan der skabes reel deltagelse. Det gælder på medarbejderniveau, på organisationsniveau og på samfundsniveau. Samtidig skal socialt udsatte menneskers stemme tænkes ind i flere politiske sammenhænge. Udsatterådene skal fx også deltage, når kommunerne udvikler ny klimapolitik, politik for byrummet mv. – og ikke bare i udsattepolitikken.

- At **erfaringsbaseret viden opgraderes** som en væsentlig og nødvendig videnskilde til udvikling og evaluering af sociale indsatser.

Deltagelse er ikke en ny diskussion. Men det er en diskussion, der har behov for ny energi og nye vinkler. Og vi har brug for at få målet tydeligere frem. Spørgsmålet om deltagelse er ikke først og fremmest en metodediskussion. Det er en værdi- og strukturdiskussion, der handler om magt og om vejen til social forandring

Rådet til Rådet:

HVORDAN KAN DET NÆSTE RÅD FØLGE OP PÅ ANBEFALINGERNE?

Et nyt Råd skal medvirke til, at deltagelse er i konstant fagligt og politisk fokus. Det indebærer:

- **At vise nødvendigheden og gevinsterne:** Rådet skal vise, at deltagelse kan flytte den enkelte fra eksklusion til inklusion, skabe bedre sociale tilbud og løsninger og kitte vores samfund bedre sammen.

- **At udvikle metoder, der skaber værdi:** Rådet skal sætte sig i spidsen for at udvikle metoder og udveksle erfaringer om deltagelse på alle niveauer. Det kan fx være gennem lokale udsatteråd, offentlige høringer eller borgerting og understøttelse af brugerorganisationer.

TAK

Rådet for Socialt Udsatte takker alle, der har bidraget til dette oplæg med deres visioner og viden.

En særlig tak skal lyde til alle dem, der er stillet op til interviews i sommeren 2020. Rådet er meget glade for, at så mange af jer både inden for og uden for socialområdet havde tid og lyst til at dele ud af jeres erfaringer og visioner for området. Jeres input har bidraget til at kvalificere vores diskussioner og til at give os retning, og for det skal I have stort tak.

Interviewpersoner

Astrid Krag, Social- og Ældreminister

Anja Plesner Bloch, formand Brugernes Akademi

Aydin Soei, sociolog og forfatter

Bent Madsen, adm. direktør, BL – Danmarks almene boliger

Betina Dybbroe, lektor Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet

Bettina Post, borgerrådgiver, Høje-Taastrup Kommune

Dennis Østergaard, formand for Udsatterrådet i Holstebro

Esther Nørregård-Nielsen, Direktør, Oak Foundation Denmark

Gorm Hermind, medlem, LVS brugerpanel

Henriette Christiansen, Direktør, Egmont Fonden

Ida Schwartz, socialpædagog og forsker, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole

Jesper Fisker, Direktør, Kræftens Bekæmpelse

Josefine Skjødt, De Hjemløses Landsorganisation SAND

Karen Ellemann, medlem af Folketinget, Venstre

Knud Aarup, Debattør, Formand for Røde Kors Aarhus

Kristine Folkjær Leed, socialpædagog, Center for Alkohol og Stofbehandling, Roskilde kommune

Lars Benjaminsen, Seniorforsker, VIVE

Linda Villadsen, stifter, Næstehjælperne

Mads Roke Clausen, Formand, Frivilligrådet

Mads Uffe Pedersen, professor, Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet

Martin Aagerup, direktør CEPOS

Mette Vaaben Mortensen, Direktør, Ballerup Kommune

Mia Nyegaard, socialborgmester, Københavns Kommune

Niddal El-Jabri, tidligere direktør for Mino Danmark

Ninna Thomsen, Direktør, Mødrehjælpen

Preben Astrup, PA-konsulent DIF, ekstern lektor Aarhus Universitet

Sophie Hæstorp Andersen, tidligere regionsrådsformand, Region Hovedstaden

Steen Hildebrandt, professor, foredragsholder og forfatter

Steffen Rasmussen, stifter og bestyrelsesmedlem, Fundamentet Aarhus

Trine Torp, socialordfører for SF

Ulrik Wilbek, borgmester, Viborg Kommune

RÅDET FOR SOCIALT UDSATTE 2020-2021

Øverst fra Venstre: Heinz Wolf, Majbrit Berlau, David Adrian Pedersen, Christina Strauss, Kristian Würtz, Nina Brúnés, Cliff Kaltoft. Nederst fra venstre: Vibe Klarup, Kira West.

KOLOFON

Redaktion afsluttet November 2021.

Fotos

Martin Thaulow (www.martinthaulow.com).

Grafisk produktion og layout

Christian Kirk-Jensen
(www.danishpastrydesign.com)

Forandringskraft trykt udgave

ISBN: 978-87-93698-18-5

Forandringskraft elektronisk udgave

ISBN: 978-87-93698-19-2

Forandringskraft kan downloades på

www.udsatte.dk

**RÅDET FOR
SOCIALT
UDSATTE**